

ВІСНИК

№ 25
2004

ЕКОЛОГІЧНОЇ
АДВОКАТУРИ

У НОМЕРІ:

Еколого-правова просвіта	Ярина Остапик Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля в контексті нового Цивільного кодексу України	3
	Наталія Андрусевич Адаптація законодавства України до законодавства ЄС в сфері охорони навколишнього середовища	5
	Тетяна Будякова Деякі питання поводження з відходами: огляд законодавства ЄС	8
	Леонід Назаренко Місцеве самоврядування та охорона довкілля (правові аспекти)	21
	Анатолій Павелко Екологічні податки як інструмент боротьби з відходами: досвід Данії	29
Світ очима Екоправо-Львів	Анатолій Павелко Львівщина заповідна. Природний заповідник "Розточчя"	23
СПРАВИ: еколого-правова практика	Дмитро Скрильніков Хто допоможе вступити до ЄС, або історія про ввезення в Україну небезпечних відходів з Угорщини	32
З досвіду колег	Мераб Барбакадзе Дело о неопубликовании международных нормативно-правовых актов	37
КОНСУЛЬТАЦІЇ: відповідаємо на запитання	Ольга Мельн Консультація щодо правового статусу зелених насаджень на смугах відведення автомобільних доріг, залізниць, порядку їх знесення та догляду за ними	38
Інформаційний дайджест	Екологічні новини	40
ЕСО-ШЕВ	Інформаційні Інтернет-джерела	44
Українські проекти	Проект "Партнерство за демократію заради здоров'я нації"	46
ЗАКОНОДАВСТВО	Перелік нормативно-правових актів, прийнятих взимку 2003-2004 років	47

© **ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ** ¹ **25, 2004 р.**

Наш колектив:

С. Кравченко, д. ю. н., професор, академік УЕАН		
А. Андрусевич	З. Козак, к. ю. н.	А. Павелко
Н. Андрусевич	С. Лозан	Д. Скрильніков
Т. Будякова	О. Мельн	І. Хміляр
І. Василяк	Я. Остапик	

При передруці матеріалів посилання на джерело обов'язкове. Викладені авторами міркування можуть не співпадати з точкою зору редакції.

Редактор: **Анатолій Павелко**
Фотографії **Ігора Хомина та Галини Стрямець**

Дизайн та додрукарська підготовка **А. Огоноченко**
Друк ТЗОВ "ЮМІ", м. Львів, вул. Левицького, 63

Вісник видано БФ "Екоправо-Львів" за підтримки Європейського Союзу

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The content of this document are sole responsibility of "Ecopravo-Lviv" and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ:

Благодійний Фонд "Екоправо-Львів"
79000, м. Львів, вул. Крушельницької, 2.
Тел: (0322) 297-14-46, 72-27-46.
E-mail: epac@mail.lviv.ua
Web: epl.org.ua, www.ecopravo.lviv.ua

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

У новому, 2004 році, Благодійний фонд “Екоправо-Львів” продовжує працювати у сфері захисту екологічних прав громадян та довілля та сприяння встановленню верховенства права в Україні. Наша діяльність, а також матеріали щодо актуальних екологічних та еколого-правових питань, консультації знаходять відображення на сторінках Вісника екологічної адвокатури.

У цьому номері Ярина Остапик розповість про можливості захисту права на безпечне для життя та здоров'я довілля відповідно до нового Цивільного кодексу України.

За підтримки Європейської комісії БФ “Екоправо-Львів” здійснює проект “Промоція європейського екологічного права в Україні”. В рамках цього проекту ми публікуємо статті Наталії Андрусевич та Тетяни Будякової, в яких подається аналіз екологічного законодавства ЄС та розглянуто питання адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС.

Стаття Анатолія Павелка розповість Вам про один з економічних інструментів охорони довілля — екологічні податки та досвід їх застосування для вирішення проблеми відходів у Данії.

Стаття Леоніда Назаренка — про правові аспекти місцевого самоврядування та охорони довілля в Україні.

Ольга Мельнє дає консультацію про правовий статус зелених насаджень на смугах відведення автомобільних доріг, залізниць, а у статті Дмитра Скрильнікова розповідається про одну з наших останніх справ: “Екоправо-Львів” протидіяв незаконному ввезенню та утилізації на території України угорських відходів.

Наші колеги з інших країн діляться досвідом. На сторінках номера юрист із Грузії Мераб Барбакадзе розповідає про те, як у його країні боролись за чинність міжнародних нормативно-правових актів.

Як завжди Вашій увазі пропонуються рубрики ECO-WEB та Дайджест екологічних новин.

Сподіваємось, що Вісник буде для Вас справді цікавим і корисним.

З повагою, редакція

ПРО “ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ”

Благодійний фонд “Екоправо-Львів” — неурядова міжнародна організація, заснована у 1994 році з метою надання допомоги у захисті екологічних прав фізичним та юридичним особам, сприяння розвитку природоохоронної справи, екологічної освіти, науки та культури.

Наша діяльність:

- надання юридичних консультацій громадянам та юридичним особам у галузі охорони довілля, захисту екологічних прав;
 - представлення інтересів фізичних та юридичних осіб у судах, інших державних установах у справах, пов'язаних з порушенням екологічного законодавства;
 - організація конференцій, семінарів, зустрічей з питань правової охорони навколишнього середовища на національному та міжнародному рівнях;
 - участь у правотворчій діяльності на локальному, національному та міжнародному рівнях з питань прав людини і довілля;
 - виховання нового покоління юристів-екологів шляхом проведення еколого-правової практики для студентів різних навчальних закладів;
 - проведення тренінгів з екологічного права для практикуючих юристів;
 - збір та розповсюдження еколого-правової і екологічної інформації;
 - співпраця з іншими екологічними та еколого-правовими організаціями.
- Усі послуги Фонду — безкоштовні.

Ярина Остапик,
юрист БФ "Екоправо-Львів"

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля в контексті нового Цивільного кодексу України

Згідно ст. 50 Конституції України, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Новий Цивільний кодекс України, який набув чинності з 1 січня 2004 р., конкретизував вказане право, визначив його зміст та деталізував механізм захисту, а також встановив ряд процесуальних норм для захисту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, а також інших прав.

У контексті нового Цивільного кодексу важливим, перш за все, є те, що законодавчо визначено класифікацію права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Згідно глав 20 та 21 Цивільного кодексу, це право віднесено до особистих немайнових прав особи і, зокрема, до особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи.

Така класифікація має не лише теоретичне, а перш за все практичне застосування. З нашого досвіду судовий захист права на безпечне для життя та здоров'я довкілля відбувається здебільшого лише в тому випадку, якщо внаслідок порушення такого права заподіюється шкода і цю шкоду можна реально відшкодувати, або право на безпечне для життя та здоров'я довкілля порушується внаслідок незаконних рішень, дії або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Тобто орган, який здійснює захист, намагається знайти якийсь реальний негатив, через який відбулося порушення права або порушення права спричинило якісь негативні наслідки.

Тому з практичної точки зору позитив законодавчого закріплення класифікації прав людини зводиться до того, що орган, який буде застосовувати норму щодо захисту права, не буде намагатись звести право на безпечне для життя та здоров'я довкілля до

банальних майнових інтересів, що в свою чергу буде сприяти виявленню екологічного характеру права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, а не адміністративного чи цивільного, що без сумніву присутній, але не повинен домінувати.

Ще одним позитивом нового цивільного кодексу є ширше, порівняно з Конституцією України, визначення змісту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Так, згідно ст. 293 Цивільного кодексу:

1. Фізична особа має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення.
2. Діяльність фізичної та юридичної особи, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля, є незаконною. Кожен має право вимагати припинення такої діяльності.
Діяльність фізичної та юридичної особи, яка завдає шкоди довкіллю, може бути припинена за рішенням суду.
3. Фізична особа має право на безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти та предмети побуту).
4. Фізична особа має право на належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання тощо.

Звичайно, більшість прав, які закріплює ст. 293, були передбачені іншими законодавчими актами, зокрема Законом України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища", але включення їх до змісту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля розширить сферу захисту цього права.

До особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, віднесено також передбачене

ст.282. Цивільного кодексу України право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю.

Зміст цього права, без сумніву, перегується з іншими немайновими правами і, перш за все, з правом на безпечне для життя та здоров'я довкілля та є важливою ланкою механізму захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, оскільки надає кожній фізичній особі право вимагати усунення небезпеки, створеної внаслідок підприємницької або іншої діяльності, яка загрожує життю та здоров'ю.

Зі ст.282 Цивільного кодексу пов'язана 81 глава цього ж кодексу, яка надає фізичній особі право вимагати усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи та юридичної особи від того, хто її створює.

Фактично ст.1163 цієї глави дещо ширше повторює текст ст.282 з тим додатком, що відповідно до ст.1163 фізична особа має право вимагати також усунення загрози майну. Ст.1163 також не конкретизує, чим може бути створено загрозу, на відміну від ст.282, яка досить вузько визначає, що небезпека повинна створюватись господарською чи іншою діяльністю.

Без сумніву позитивним явищем в питанні захисту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля є законодавче закріплення в ст.1164 додаткових способів усунення загрози життю та здоров'ю, серед яких, крім відшкодування шкоди, наявні такі способи, як вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози та заборони діяльності, яка створює загрозу. Останні два способи свідчать про те, що законодавцю важливо, щоб загроза була усунена та права громадян були поновлені у найкоротші терміни.

Значно розширено новим Цивільним кодексом і право на відшкодування шкоди, пов'язаної з особистими немайними правами. Попри право на відшкодування майнової шкоди, завданої внаслідок порушення особистого немайнового права фізичної особи, ст.280 встановлює також і право на відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням такого права.

Без сумніву, новела ст.280 щодо права на моральну шкоду не лише є підставою компенсації моральних страждань, заподіяних

внаслідок порушення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, а й сприятиме ширшому захисту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, оскільки особи, що здійснюють діяльність, яка створює загрозу, зазнають майнових втрат, навіть якщо їх правопорушення не заподіяло майнової шкоди, що, без сумніву, сприятиме дотриманню вимог екологічної безпеки.

Звичайно, не можна також применшувати і сам факт надання ст.280 Цивільного кодексу фізичній особі права на відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням особистого немайнового права, оскільки законодавчо визнано моральною шкодою, яка підлягає компенсації, ті моральні страждання, які спричинює порушення для прикладу права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Це має перш за все широке практичне застосування для захисту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, оскільки ні у кого не викликало сумніву, наприклад, те, що особа, п'ючи забруднену воду і наражаючись на небезпеку, зазнає моральних страждань, пов'язаних з хвилюванням за своє здоров'я. Але отримати вартісну компенсацію такі моральні страждання можуть лише згідно нового Цивільного кодексу.

Великим позитивом нового Цивільного кодексу є новела ст.268, яка визначає, що на вимогу, що впливає із порушення особистих немайнових прав, не поширюється позовна давність. Ця норма не лише збільшує можливості захисту особою права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, а й спрощує процедуру захисту права, оскільки усувається необхідність доведення моменту порушення права, особливо зважаючи на те, що порушення немайнового права у більшості випадків є тривалим правопорушенням.

Крім явних позитивів нового Цивільного кодексу, порівняно з попереднім, негативом є, на нашу думку, надмірна деталізація ст.1187 поняття джерела підвищеної небезпеки. Така деталізація, на нашу думку, виключає частину діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку з джерел підвищеної небезпеки, передбачених новим Цивільним кодексом, що в свою чергу утруднить доказування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної такою діяльністю.

Наталія Андрусевич,
спеціаліст з міжнародних питань БФ "Екоправо-Львів"

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС в сфері охорони навколишнього середовища

Одним з важливих елементів інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) є приведення у відповідність законодавства України до стандартів права ЄС. Така адаптація законодавства є результатом співпраці України та Європейського Союзу у багатьох сферах суспільного життя.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу.

Часто поряд з терміном "адаптація" для позначення цього процесу використовуються інші терміни, такі як "зближення законодавства", "гармонізація", "апроксимація", "уніфікація". Питання правильності застосування терміну до процесу, що відбувається в Україні, неодноразово розглядалось і Центром порівняльного права при Міністерстві юстиції України. Його експерти прийшли до висновку, що "в процесі досягнення принципової адекватності законодавства України до законодавства Європейського Союзу слід вживати термін "адаптація", оскільки він має ширше значення, ніж гармонізація, і що найголовніше, включає в себе процес гармонізації".

Термін "гармонізація" використовується в праві Європейського Союзу для позначення процесу зближення законодавств держав-членів, коли узгоджуються спільні підходи, концепції розвитку національного законодавства, виробляються спільні для застосування правові норми. Це швидше взаємний процес між державами-членами, що впроваджується на рівні Європейського Союзу, використовуючи як засіб первинне

(установчі договори Європейських Співтовариств) та вторинне право ЄС (директиви, регламенти, рішення).

В Україні процес наближення до законодавства ЄС носить швидше односторонній характер, адже Україна не є державою-членом Європейського Союзу і не бере участі в нормотворчих процесах на рівні ЄС. Тому, доцільніше використовувати для цього процесу термін "адаптація", а ніж "гармонізація".

Що стосується охорони навколишнього середовища, то головним документом, що визначає основи співпраці між Україною та Європейським Союзом у цій сфері є Угода про партнерство і співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і Україною¹, підписана у 1994 році. Метою такого співробітництва є боротьба з погіршенням стану навколишнього середовища, що охоплює моніторинг забруднення, систему інформації про стан довкілля, боротьбу із забрудненням повітря та води, стале та екологічно чисте виробництво, збереження біологічної різноманітності, охорону лісів та ін.

Відповідно до ст. 51(1) Угоди про партнерство і співробітництво, "важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною і Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством ЄС. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства".

Серед галузей, в яких буде проводитись адаптація, Угода називає серед іншого охорону здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнього середовища.

1 Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1994. — № 46. — Ст. 415

У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу 1998 року² говориться, що “адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах — членах ЄС.”

Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС.

Важливим етапом для реалізації процесу адаптації в Україні стало затвердження 27 листопада 2003 року Верховною Радою України Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу³.

В програмі подається ряд визначень, що є важливими для адаптації законодавства. Зокрема, сама адаптація законодавства визначається як “процес приведення нормативно-правових актів України у відповідність до *acquis communautaire*”, тобто до правової системи Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу, прийняті в рамках Європейського Співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці в сфері юстиції та внутрішніх справ.

Джерелами *acquis communautaire* є установчі договори Європейських Співтовариств та Європейського Союзу, а також договори, що вносять зміни та доповнення до установчих договорів; директиви, регламенти, рішення, рекомендації та висновки; міжнародні угоди, укладені між Європейськими Співтовариствами та третіми державами; загальні принципи європейського права.

Метою загальнодержавної програми є створення передумов до підготовки зако-

нодавчого підґрунтя для входження України в Європейський Союз.

Загальнодержавна програма — це комплекс взаємопов’язаних завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної правової системи України шляхом удосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади та запровадження єдиної системи планування, координації та контролю роботи з адаптації законодавства.

Адаптація законодавства України є послідовним процесом, який складається з декількох етапів. Перший етап розрахований на 2004-2007 роки, а періоди наступних етапів будуть визначатися відповідно до результатів та ситуації в Україні.

Серед пріоритетних сфер першого етапу називається, серед іншого, охорона здоров’я та життя людей, тварин і рослин, а також довкілля.

Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації, програма спрямована на виконання таких завдань:

- розробка глосарію термінів “*acquis communautaire*”, розробка єдиних вимог до перекладів та централізованої системи перекладів;
- проведення порівняльно-правового дослідження відповідності законодавства України *acquis communautaire* у пріоритетних сферах;
- переклад на українську мову актів *acquis communautaire* у пріоритетних сферах;
- створення ефективного загальнодержавного механізму адаптації законодавства;
- створення загальнодержавної інформаційної мережі за питань європейського права;
- створення системи навчання та підвищення кваліфікації державних службовців з питань європейського права;
- вжиття заходів щодо опрацювання та затвердження спільного з ЄС механізму

² Урядовий кур’єр, 1998, 06, 18.06.98 № 114-115

³ http://www.eclc.gov.ua/ukr_adaptazzi/approximation_program_last.htm

підготовки планів-графіків адаптації та моніторингу їх виконання.

Програма передбачає послідовність здійснення адаптації законодавства в пріоритетних сферах, визначає повноваження з цього питання органів державної влади, зокрема, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Конкретні заходи з адаптації законодавства, прогнозовані строки їх виконання, обсяги видатків визначаються щорічним планом заходів з виконання Програми, який готується Координаційною радою з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, погоджується з Комітетом Верховної Ради України з питань європейської інтеграції та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Програмою визначаються особливості розгляду законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, що належать за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу.

Тепер кожен законопроект, винесений на розгляд Верховної Ради України, спочатку подається до Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції для визначення належності за предметом регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються європейським правом. Якщо законопроект належить до такої сфери, то готується експертний висновок щодо відповідності законопроекту *acquis communautaire* Урядовим органом державного управління в сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Тоді законопроект повертається в Комітет з питань європейської інтеграції для підготовки пропозицій щодо доцільності прийняття законопроекту Верховної Ради України.

Нормативно-правові акти, які суперечать *acquis communautaire*, можуть прийматись лише за наявності достатнього обґрунтування необхідності прийняття та на чітко визначений термін.

Фінансування заходів для виконання Загальнодержавної програми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів міжнародної технічної допомоги. Для належного виконання Програми передбачається ряд заходів, що стосуються кадрового забезпечення, зокрема, створення програм професійної підготовки, розробка навчальних курсів з європейського права, поглиблене вивчення іноземних мов та ін.

Для інформаційного забезпечення виконання Програми необхідно створити та забезпечити функціонування загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейського права. Елементи мережі повинні включати створення Інтернет-порталу та електронної системи документації, спеціалізованої бібліотеки європейського права, забезпечення доступу учасників процесу адаптації до баз даних законодавства Європейського Союзу, забезпечення передплати на офіційні видання Європейського Союзу.

В Україні в сфері адаптації створені та діють спеціальні органи, наприклад, Державна Рада з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Національна Рада з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

У 2001 році Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу затвердила орієнтовний перелік нормативних документів, до яких має бути адаптоване законодавство України протягом 2002-2004 років. В сфері охорони довкілля було визначено 56 документів, які стосуються, зокрема, водної політики, генетично змінених організмів, флори та фауни, оцінки впливу на навколишнє середовище, небезпечних відходів, запобігання забруднення, та ін.

У 2003 році Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства провів експертну оцінку наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу в сфері навколишнього середовища. Був проведений аналіз

ситуації в Україні у відповідних галузях (зокрема, вільний доступ до екологічної інформації, оцінка впливу на навколишнє середовище, захист атмосферного повітря від забруднення, захист водних ресурсів, захист навколишнього середовища від відходів, ГМО, охорона природи та ін.), визначено рівень наближення до відповідного нормативно-правового акту в ЄС, а також зроблено ряд рекомендацій у цій сфері. Наприклад, в сфері запобігання негативного впливу на навколишнє середовище від генетично модифікованих організмів та продуктів рекомендовано “прийняти законодавчий акт на основі Закону України “Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні та практичному використанні генетично-модифікованих організмів”, що стосується створення, випробування та практичного застосування генетично-модифікованих організмів, враховуючи зауваження та пропозиції суб’єктів законодавчої ініціативи, та подати його на розгляд до Верховної Ради”.⁴

ЄС підтримує адаптацію законодавства України шляхом надання технічної допомоги ЄС, зокрема, через заснований в рамках програми Tacis Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства, а також через низку інших проектів, включаючи “Правові студії” та “Управління стандартами у сфері охорони навколишнього середовища на підприємствах”. Недавно розпочав свою роботу проект “Розробка стратегії гармонізації правової бази поводження з відходами на державному і регіональному рівні зі стандартами Європейського Союзу”.

Зрозуміло, що процес адаптації є нелегким завданням для України. Адже, незважаючи на розробку механізму адаптації, визначення її основних етапів та методів адаптації, існує і ряд проблем, що полягають, серед іншого, у чіткому визначенні використовуваних термінів та правильному їх перекладі, виділенні питань, що потребують адаптації, у відсутності достатньої кількості спеціалістів у сфері європейського права та ін.

Тетяна Будякова

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ: ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Для більшості з нас поняття “відходи” обмежується пакетами побутового сміття, які щотижня виносяться з нашого дому. Ми, звичайно ж, розуміємо, що у цих пакетів та бляшанок є місце призначення, однак хто з нас на власні очі його бачив — наприклад справжнє звалище чи завод зі спалювання чи переробки сміття? І хто з нас насправді усвідомлює реальні об’єми та небезпеку, яку несе в собі для нашого здоров’я та навколишнього середовища це явище?

Насправді ж, сміття з наших домів складає лише малу частку гігантських об’ємів відходів, утворюваних щорічно, об’ємів, зростаючих з року в рік, пропорційно до економічного розвитку країн. І оскільки процес видалення чи утилізації відходів у багатьох країнах ще не отримав належного регулювання — відходи, що біологічно розкладаються, найчастіше піддаються захороненню на звалищах, де важкі метали, просочуючись крізь сміття на звалищі, потрапляють у довкілля, створюючи також велику небезпеку для здоров’я людини — людство наразі має всі шанси стати жертвою власних відходів.

⁴ “Навколишнє середовище. Наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. Експерти: Анатолій Каманін, Дороті Фуке. Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства. <http://www.delukr.cec.eu.int/site.php/page341.html>

Проблема відходів повстала перед Європейським Співтовариством особливо гостро в кінці двадцятого століття. У зв'язку з різким зростанням кількості та небезпечних властивостей відходів та транскордонним масштабом їх негативного впливу на довкілля та здоров'я людей виникла потреба загальної, на рівні Співтовариства, регулювання питань поводження з відходами. Порівняно із до-індустріальною Європою, коли кількість та джерела утворення відходів дозволяли їх безпечніше знищення (використання для корму чи добрива у сільському господарстві, повторне використання металів тощо), сучасні якісні та кількісні показники відходів викликають значне занепокоєння громадськості Співтовариства. На сьогодні кількість вироблення відходів у Співтоваристві уже досягло цифри близько 2 000 млн. тонн відходів на рік.

З метою запобігання цьому негативному явищу держави-члени ЄС прийняли програму зі зменшення кількості вироблення відходів на 20% у період 2000-2010 років та зниження цих показників у 2050 році на 50%. Зменшення кількості виробництва відходів та усунення їх виробництва взагалі шляхом удосконалення методів управління та розумного споживання ресурсів є одним з пріоритетів європейської політики в галузі навколишнього середовища. При цьому акцент Співтовариством ставиться саме на переробці та утилізації, на так званому принципі трьох R: Reduce (зменшення), Recycling (рециркуляція) та Recovery (утилізація). Такий підхід в першу чергу спрямований на забезпечення права людини на сприятливе для життя та здоров'я навколишнє середовище.

Розумне управління навколишнім середовищем та боротьба з відходами є одним із основоположних принципів права навколишнього середовища Європейського Співтовариства. Поводження з відходами було однією з перших сфер регулювання Співтовариства у галузі охорони навколишнього середовища. Першу програму дій Співтовариства в сфері навколишнього середовища було прийнято ще у 1973 р. Такий ранній інтерес Співтовариства до регулювання питань відходів не можна вважати випадковим, адже зв'язок між довкіллям та спільним ринком у цій сфері є, можливо, чи не найтіснішим порівняно з іншими. Поводження з відходами є активною сферою промислової діяльності та набуло економічної вартості. Таким чином регулювання питань відходів на рівні Співтовариства є одночасно сприятливим як для екологічних, так і економічних інтересів. Поводження з відходами і на сьогодні залишається одним із екологічних пріоритетів Співтовариства. Шоста програма дій Співтовариства в сфері навколишнього середовища, визначає "природні ресурси та відходи" однією із чотирьох основних пріоритетних сфер, що потребують дій з боку Співтовариства.

Законодавство ЄС у сфері поводження з відходами бере свій початок із 70-х років, коли Радою було прийнято дві перші директиви з питань відходів: Директива 75/439/ЄЕС про видалення відпрацьованих мастил, та Директива 75/442/ЄЕС про відходи. На їх виконання було прийнято дві наступні директиви щодо детальнішого регулювання поводження з окремими категоріями відходів, котрі несуть особливу загрозу довкіллю: Директива 76/403/ЄЕС про видалення поліхлорбіфенілів та поліхлортерфенілів (ПХБ/ПХТ) (ПХБ/ПХТ), та Директива 78/319/ЄЕС про токсичні та небезпечні відходи.

Загальні положення щодо ефективного поводження з відходами у Співтоваристві встановлюється Рамковою директивою 75/442/ЄЕС, що визначає основу та напрямки подальшого регулювання поводження з відходами. Детальне регулювання поводження з відходами здійснюється згідно директив, прийнятих на її основі.

Одна група таких директив встановлює детальніші вимоги до конкретних операцій поводження з відходами, зокрема, щодо діяльності та дозволів на діяльність зі спалювання та захоронення відходів:

Директива 89/369/ЄЕС	про запобігання забруднення повітря новими установками спалювання побутових відходів,
Директива 89/429/ЄЕС	про зменшення забруднення повітря існуючими установками спалювання побутових відходів,
Директива 94/62/ЄС	про пакування відходів,
Директива 94/67/ЄС	про спалювання небезпечних відходів,
Директива 1999/31/ЄС	про захоронення відходів,
Директива 2000/76/ЄС	про спалювання відходів.

Друга група директив встановлює детальніші вимоги до операцій поводження з конкретними видами відходів, зокрема, небезпечними відходами, відпрацьованими мастилами, пакувальними матеріалами, батареями та акумуляторами:

Директива 75/439/ЄЕС	про видалення відпрацьованих мастил,
Директива 78/176/ЄЕС	про відходи виробництва діоксиду титану,
Директива 78/319/ЄЕС	про токсичні і небезпечні відходи,
Директива 86/278/ЄЕС	про охорону довкілля, та, зокрема, ґрунтів, при використанні осадів стічних вод у сільському господарстві,
Директива 91/157/ЄЕС	про батареї та акумулятори, що містять певні небезпечні речовини,
Директива 91/689/ЄЕС	про небезпечні відходи,
Директива 94/62/ЄС	про пакування та відходи пакування,
Директива 96/59/ЄС	про видалення поліхлорбіфенілів та поліхлортерфенілів (ПХБ/ПХТ),
Директива 2000/53/ЄС	про транспортні засоби, що вийшли з експлуатації,
Директива 2000/59/ЄС	про портові установки для прийняття утворюваних кораблями відходів та залишків вантажів,
Директива 2002/95/ЄС	про обмеження використання певних небезпечних речовин у електричному та електронному обладнанні,
Директива 2002/96/ЄС	про відходи електричного та електронного обладнання.

Питання транскордонного переміщення (транзиту, експорту та імпорту) відходів в межах та за межі Співтовариства регулюються регламентами Ради:

Регламент Ради (ЄЕС) №259/93	про нагляд та контроль за переміщенням відходів в межах ввезення в та вивезення за межі Європейського Співтовариства,
Регламент Ради (ЄС) №1547/1999	визначає процедури такого контролю щодо переміщення певних типів відходів до певних країн,
Регламент Ради (ЄС) №1420/1999	встановлює спільні правила та процедури, котрі повинні застосовуватись до переміщення певних типів відходів до певних країн.

Загальні положення

Основоположним завданням всіх нормативних актів у сфері видалення відходів є захист здоров'я людей та довкілля від шкідливих впливів операцій поводження з відходами.

Регулювання поводження з відходами базується на принципах:

- а) попередження чи зменшення кількості утворення відходів та їх шкідливості;
- б) заохочення утилізації відходів та використання матеріалів із перероблених відходів;
- в) використання відходів як джерела енергії;
- г) здійснення утилізації чи видалення відходів без створення загрози здоров'ю людей та без використання процесів та методів, що можуть спричинити шкоду довкіллю (зокрема, без загрози для води, повітря, ґрунту та рослин чи тварин; без створення шуму чи неприємних запахів; без негативного впливу на сільську місцевість чи інші визначні місця);
- д) здійснення діяльності із переробки, зберігання та переміщення відходів лише на основі дозволів відповідних компетентних органів держав-членів, та відповідно до цих дозволів;
- е) здійснення нагляду за видаленням відходів компетентними органами держав-членів;
- є) застосування принципу “забруднювач платить” щодо оплати вартості операцій з відходами, зокрема покладення їх на виробників чи володільців відходів.

Термін “відходи” визначається Рамковою директивою 75/442/ЄЕС як будь-яка речовина чи предмет, що входить до переліку категорій Додатку I цієї директиви, які їх володілець видалає, планує чи повинен видалити. “Володілець” означає виробника відходів або фізичну чи юридичну особу, що ними володіє.

Перелік категорій відходів, передбачений у Додатку I до Рамкової директиви 75/442/ЄЕС. (див таблицю 1) є базовим переліком відходів. Деталізований перелік відходів, так званий Європейський каталог відходів (European Waste Catalogue (EWC)), міститься у Додатку до Рішення Комісії 2000/532/ЄС. Цей перелік встановлює перелік конкретних відходів за категоріями Додатку Рамкової директиви і охоплює всі види відходів, включаючи також небезпечні (на виконання Рамкової директиви 75/442/ЄЕС про відходи та Директиви 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи).

Таблиця 1
КАТЕГОРІЇ ВІДХОДІВ

Додаток I до Рамкової директиви 75/442/ЄЕС

Q1	Виробничі чи споживчі залишки, іншим чином не визначені нижче.
Q2	Продукти, що не відповідають технічним умовам.
Q3	Продукти, у яких закінчився термін придатності.
Q4	Матеріали, які були пролиті, загублені та ін., у тому числі забруднені матеріали, обладнання тощо.
Q5	Матеріали, забрудненими внаслідок запланованих чи навмисних дій (наприклад, залишки після операцій очищення, пакувальні матеріали тощо).
Q6	Вироби, не придатні до використання (наприклад, відбраковані акумуляторні батареї, відпрацьований каталізатор тощо).
Q7	Речовини, що вже не виконують свого призначення належним чином (наприклад, забруднені кислоти, забруднені розчинники, відпрацьовані солі після гартування тощо).
Q8	Залишки від технологічних процесів (наприклад, шлаки, кубові залишки тощо).
Q9	Залишки від процесів зниження рівня забруднення (наприклад, шлами скрубберів, пил від пиловловлювачів, відпрацьовані фільтри тощо).

- Q10 Залишки від операцій металообробки/оздоблення (наприклад, токарна стружка, окалина тощо).
- Q11 Залишки від переробки сировини (наприклад, залишки видобутку корисних копалин, некондиційні нафтопродукти).
- Q12 Розбавлені (змішані) матеріали (наприклад, масла, забруднені поліхлорованими біфенілами (ПХБ) тощо).
- Q13 Будь-які матеріали, речовини чи продукти, використання яких заборонено законом в країні експорту.
- Q14 Продукти, що не мають подальшого застосування (наприклад, сільськогосподарські, побутові, канцелярські, торгові відходи, покидьки тощо).
- Q15 Матеріали, речовини чи продукти, що утворюються в результаті заходів по оздоровленню забруднених земель.
- Q16 Будь-які матеріали, речовини чи продукти, які їх виробник чи експортер оголошує відходами і які не входять до вищенаведених категорій.

Європейський каталог відходів є системою класифікації відходів (матеріалів). Класифікація відходів (віднесення до відповідних категорій) здійснюється на основі комбінованого підходу: враховуючи природу (що собою являють та що містять відходи) та походження (процес чи діяльність, в результаті якої виробляються відходи).

Перелік періодично переглядається та, відповідно, оновлюється в разі необхідності. З часу прийняття переліку до нього було внесено ряд змін та доповнень⁵.

Матеріали, речовини чи предмети, що підпадають під цей перелік вважаються відходами, якщо вони також підпадають під визначення статті 1(а) Рамкової директиви 75/442/ЄЕС, тобто, якщо такі речовини (матеріали, предмети) видаляються, призначені чи плануються для видалення їх володільцем. Крім того, такі речовини не повинні підпадати під виключення статті 2 (1) цієї ж директиви. Стаття 2(1) виключає зі сфери дії директиви: газоподібні викиди у атмосферу; радіоактивні відходи; відходи, утворені в результаті розвідувальних та видобувних робіт, обробки та зберігання мінеральних ресурсів, а також кар'єрних розробок; відходи туш тварин та подальші агропромислові відходи; перегній чи інші натуральні речовини, що використовуються у фермерстві і не є небезпечними; стічні води, крім відходів у рідкій формі; виведені з експлуатації вибухові речовини. Усі ці речовини охоплюються іншими директивами ЄС у відповідних сферах (наприклад, забруднення повітря, ядерна безпека та радіоактивні відходи тощо).

Дещо інші переліки відходів містяться у додатках до Регламенту Ради № 259/93/ЄЕС про нагляд та контроль за переміщенням відходів в межах ввезення в та вивезення за межі Європейського Співтовариства. Дані переліки (Червоний та Жовтий (щодо небезпечних відходів) і Зелений (щодо відходів, які не є небезпечними) застосовуються до переміщення відходів і відповідають перелікам у додатках до Базельської конвенції про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх видаленням.

Поняття “видалення відходів” та “утилізація відходів” визначаються законодавством ЄС, виходячи із способу (операції) поводження з відходами, а не кінцевого результату такої операції (як, зокрема, в українському законодавстві в сфері відходів). Операція поводження з відходами вважається видаленням чи утилізацією залежно від того, до якого переліку операцій Додатку II (Додаток IIA — Перелік операцій, що відносяться до видалення відходів, чи IIB — Перелік операцій що відносяться до утилізації відходів) Рамкової директиви про відходи вона відноситься (див. Таблиці 2 і 3).

⁵ Консолідовану версію Каталогу можна завантажити з <http://www.environment-agency.gov.uk/commondata/105385/ewc.pdf>. Офіційний документ знаходиться на вебсторінці Європейського Союзу, за адресою: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2001/l_203/l_20320010728en00180019.pdf?lang=_e

**Таблиця 2
ПЕРЕЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВИДАЛЕННЯ ВІДХОДІВ**

Додаток ІА директиви 75/442/ЄЕС

- D1 Поховання в землі чи скидання на землю (наприклад, на звалище тощо).
- D2 Обробка ґрунту (наприклад, біохімічне розкладення рідких чи мулових відходів у ґрунті тощо).
- D3 Закачування на глибину (наприклад, уприскування відходів відповідної консистенції у свердловини, соляні куполи природних резервуарів тощо).
- D4 Скидання у поверхневі водойми (наприклад, скидання рідких або мулистих відходів у котловани, ставки чи відстійні басейни тощо).
- D5 Скидання на спеціально обладнані звалища (наприклад, скидання в окремі відсіки з прокладкою і поверхневим покриттям, які ізолюють їх один від одного і від навколишнього середовища тощо).
- D6 Скидання у водойми, крім морів/океанів.
- D7 Скидання у моря/океани, у тому числі поховання на морському дні.
- D8 Біологічне оброблення, не обумовлене в інших розділах цього додатка, яке призводить до утворення кінцевих сполук чи сумішей, які потім видаляються будь-яким способом, зазначеним у п. D1-D12.
- D9 Фізико-хімічне оброблення, не обумовлене в інших розділах цього додатка, яке призводить до утворення кінцевих сполук чи сумішей, які потім видаляються будь-яким способом, зазначеним у п. D1-D12 (наприклад, випарювання, сушіння, прожарювання, нейтралізація, осаджування тощо).
- D10 Спалювання на суші.
- D11 Спалювання в морі.
- D12 Постійне зберігання (наприклад, у спеціальних контейнерах у шахті тощо).
- D13 Змішування чи перемішування до початку будь-якої з операцій, зазначених у п. D1-D12.
- D14 Перепакування до початку будь-якої з операцій, зазначених у п. D1-D13.
- D15 Зберігання до початку будь-якої з операцій, зазначених у п. D1-D14.

**Таблиця 3
ПЕРЕЛІК ОПЕРАЦІЙ З УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ**

Додаток ІІВ директиви 75/442/ЄЕС

- R1 Використання у вигляді палива (крім безпосереднього спалювання) чи іншим чином для отримання енергії.
- R2 Утилізація/регенерація розчинників.
- R3 Рециркуляція/утилізація органічних речовин, що не застосовуються як розчинники.
- R4 Рециркуляція/утилізація металів та їх сполук.
- R5 Рециркуляція/утилізація інших неорганічних матеріалів.
- R6 Регенерація кислот та основ.
- R7 Рекуперація компонентів, що використовуються для зменшення забруднення.
- R8 Рекуперація компонентів каталізаторів.

- R9 Повторна перегонка використаних нафтопродуктів чи інше повторне їх використання.
- R10 Обробка ґрунту, що справляє позитивний вплив на землеробство чи поліпшує екологічну обстановку.
- R11 Використання відходів будь-яких операцій під номерами R1-R10.
- R12 Обмін відходами для здійснення операцій під номерами R1-R11.
- R13 Акумулявання матеріалу для здійснення будь-якої операції, зазначеної під номерами R1-R12.

Контроль за видаленням відходів здійснюється державами-членами на національному рівні. Держави-члени повинні заборонити неконтрольоване скидання та захоронення відходів. Для того, щоб Співтовариство стало самодостатнім у видаленні відходів, тобто, могло ефективно та безпечно видаляти власні відходи, не залучаючи до цього процесу інші країни, держави-члени повинні створити інтегровану мережу підприємств з видалення відходів, проводячи цю роботу у співпраці з іншими державами-членами та враховуючи найкращі існуючі технології, що не потребують додаткових витрат.

Небезпечні відходи

Першу директиву щодо небезпечних та токсичних відходів було прийнято ще у 1978 році (Директива Ради 78/319/ЄЕС про токсичні і небезпечні відходи). Сьогодні поводження з небезпечними відходами регулюється відповідно до Директиви 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи. Ця директива у 1994 році повністю замінила попередню Директиву.

Основним завданням Директиви про небезпечні відходи є закріплення єдиного визначення небезпечних відходів на території Співтовариства та внесення більшої уніфікації у поводження з такими відходами.

Отже, які ж відходи вважаються небезпечними згідно законодавства ЄС? Для того, щоб речовина, чи предмет були визначені як “небезпечні відходи”, вони повинні підпадати під перелік відходів, а також повинні відповідати одній або декільком характеристикам, передбаченим у Додатку III до Директиви 91/689/ЄЕС.

Діяльність із видалення, переробки, зберігання та переміщення небезпечних відходів здійснюється лише на підставі та відповідно до дозволів, що видаються компетентними органами держав-членів.

Видалення небезпечних відходів підприємствами, що їх виробляють, також здійснюється на підставі та відповідно до вимог дозволів. Компетентними органами держав-членів також проводяться постійні перевірки підприємств, на яких виробляються небезпечні відходи чи підприємства, що їх приймають, а також транспортні засоби для їх переміщення. Компетентні органи також публікують плани роботи з небезпечними відходами окремо або в межах загального плану поводження з відходами (відповідно до вимог Рамкової Директиви 75/442/ЄЕС).

Змішування небезпечних відходів з іншими відходами забороняється. Винятком з цього може бути лише змішування, необхідне для попередження вироблення небезпечних відходів, їх рециркуляції чи перетворення. При цьому такі операції повинні здійснюватись на підставі та відповідно до спеціальних дозволів. Держави-члени також забезпечують пакування та маркування таких відходів відповідно до міжнародних стандартів та стандартів ЄС при їх збиранні, транспортуванні та тимчасовому зберіганні.

Держави-члени забезпечують реєстрацію та ідентифікацію (встановлення виду/категорії відходів) на кожному місці (об’єкті) видалення.

Транскордонне переміщення відходів

Законодавство ЄС з питань переміщення відходів бере свій початок з драматичної події маленького містечка Севесо (Seveso), розташованого на півночі Італії. Критичне забруднення діоксинами ґрунту навколо хімічного заводу у цьому містечку призвело до захворювань значної кількості місцевого населення. У відповідь на цю ситуацію Радою Європейського Співтовариства було прийнято Директиву про ризики великих аварій у певних сферах промисловості (82/501/ЄЕС). Однак інцидент на тому не закінчився. Декілька бочок із севеськими відходами, що містили діоксин, було вивезено за кордон, після чого вони пропали без жодного сліду. Більше як півроку по тому підозрілі з вигляду бочки було знайдено у Франції. У них було розпізнано ті ж самі Севеські бочки. Ця історія набула широкого розголосу та викликала значне занепокоєння громадськості. Політики відчували свій обов'язок щось зробити, і у Брюсселі було прийнято Директиву 84/631/ЄЕС, спрямовану на встановлення контролю за небезпечними відходами, що перетинають кордони в межах Співтовариства "від їх колиски до могили".

Директива 84/631/ЄЕС, що отримала назву Директива Севесо, була прийнята 6 грудня 1984. У 1986 році до неї було внесено суттєві зміни (Директивою 86/279/ЄЕС) з метою її застосування до переміщення небезпечних відходів за межі Співтовариства. Ці зміни передбачають окремі засоби попередження незаконних перевезень небезпечних відходів з розвинутих країн до країн, що розвиваються, оскільки останні можуть не мати технічних можливостей для видалення таких відходів. Директива стосувалась небезпечних та токсичних відходів крім хлорованих та органічних розчинів та поліхлорованих біфенілів, визначених Директивою 76/403/ЄЕС.

Під тиском громадськості Рада Співтовариства встановила недосяжно короткі терміни для імплементації цієї Директиви (менше року з дати її прийняття). Крім того, Рада відхилила пропозицію Комісії про прийняття Регламенту (а не директиви), який мав би пряму дію і не потребував впровадження додаткових національних правових механізмів. І хоча Директива встановлює досить чіткі процедури регулювання переміщення відходів, її імплементація виявилась складним питанням.

На 1 січня 1987 року, тобто через півтора року після дати встановленої для імплементації, Директива була імplementована лише ФРН, а її поправки не було імplementовано жодною державою-членом. Перші нормативні акти, що належним чином охопили всі відповідні питання, набрали чинності лише у серпні 1987 року і лише у Німеччині та Бельгії. Інші країни посилались на різноманітні труднощі та перешкоди. Оскільки Директива стосується переміщення, яке зачіпає одночасно кілька країн, імплементація її вибраними країнами не вирішує питання. Більше того, вирішення питань перевезень вимагає співпраці країн, оскільки всі країни, залучені у таких переміщеннях, повинні використовувати однакові супроводжуючі документи, вимоги, часові терміни тощо. І, в свою чергу, затримки з боку одних країн лише ускладнювали весь процес імплементації, оскільки в той час, як одні країни чекали на імплементацію з боку інших, ті, що вже імplementували, були суттєво збентежені відсутністю співпраці з боку інших країн.

Для подолання усіх цих непорозумінь та затримок та в зв'язку з приєднанням Співтовариства до Базельської конвенції про контроль за транскордонним переміщенням небезпечних відходів та їх видаленням у 1993 році Рада замінила Директиву 84/631/ЄЕС Регламентом (ЄЕС) № 259/93.

Регламент є основоположним документом, що регулює питання переміщення відходів. Регламент має суттєво ширше коло регулювання, оскільки стосується транскордонного переміщення всіх відходів, а не лише небезпечних, як це було у Директиві 84/631/ЄЕС.

Регламент встановлює систему нагляду та контролю за переміщенням відходів як в межах Співтовариства, так за ввезенням і вивезенням відходів у/з Співтовариства, що є, в свою чергу, імплементацію Базельської конвенції, рішень Ради Організації економічної співпраці та розвитку (OECD) щодо спільних визначень відходів, небезпечних відходів та

видалення (ці визначення було впроваджено у Базельській конвенції, а також впроваджено у Директиві Ради про відходи та про небезпечні відходи). У додатках до регламенту містяться переліки відходів — Червоний та Жовтий (щодо небезпечних відходів) і Зелений (щодо відходів, які не є небезпечними), — котрі також є результатом роботи ОЕСР.

Щодо експорту, імпорту та транзиту за межі Співтовариства та переміщення відходів в межах Співтовариства встановлюються різні режими регулювання. До переміщення відходів встановлюються також різні вимоги, в залежності від призначення відходів для захоронення чи переробки, та в залежності від того, за яким переліком (червоним, жовтим чи зеленим) вони класифікуються.

Зокрема, експорт відходів для їх видалення забороняється. Винятком є лише експорт у країни-члени Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), що також є сторонами Базельської конвенції і лише в разі, якщо країна призначення відходів член ЄАВТ не забороняє імпорт таких відходів та дає письмову згоду на імпорт цих відходів. При цьому такий експорт відходів також може бути заборонено, якщо компетентний орган країни-відправника відходів має підстави вважати, що відходи не будуть видалені у країні призначення у спосіб безпечний для довкілля.

Компетентний орган країни-відправника відходів, експортованих у країни-члени ЄАВТ, що призначені для видалення, повинен також вимагати, щоб поводження з цими відходами як протягом усього періоду переміщення, так і в країні призначення здійснювалось у спосіб безпечний для довкілля.

Крім того, країна-експортер повинна повідомляти країну-імпортера та країни транзиту відходів про переміщення відходів у, в межах та з Співтовариства. Країни-імпортери та країни транзиту повідомляють країну-експортера про отримання цього повідомлення та дають згоду (за певних умов, чи інакшим чином) або відмовляють у прийнятті цих відходів.

Переміщення вважається дозволеним лише при наявності у перевізника письмового дозволу країн імпорту та транзиту а також підтвердження наявності контракту між експортером відходів та їх одержувачем. Такий контракт також повинен вказувати конкретні екологічно прийнятні способи поводження з відходами. Одержувач повинен, в свою чергу, повідомити експортера та відповідні компетентні органи про одержання відходів та їх видалення у відповідності до вимог, погоджених у повідомленні (про імпорт).

Переміщення відходів в межах Співтовариства допускається (із одних держав-членів у інші) для їх безпечного видалення у найближчих та належних місцях (об'єктах). Таким чином, Співтовариство повинно забезпечити безпечне та ефективне видалення відходів на території Співтовариства, розумно та ефективно розподіляючи відходи між місцями видалення відходів, розташованими на території різних держав-членів, та уникнути їх накопичення в одних місцях та деградації цінних природних територій.

Регламент також передбачає фінансові гарантії переміщення та санкції за порушення вимог Регламенту.

У 1999 році на основі Регламенту Ради (ЄЕС) № 259/93 було прийнято чіткі процедури контролю та спільні правила і процедури, що повинні застосовуватись до переміщення певних типів відходів до певних країн.

Адаптація українського законодавства щодо відходів до законодавства ЄС

Українське законодавство на сьогодні ще не відповідає в повній мірі законодавству ЄС у сфері поводження з відходами. Однак у останні роки цьому питанню приділяється особлива увага, оскільки екологічна ситуація в галузі відходів має усі ознаки критичної. В Україні на сьогодні вже акумульовано 5 млрд. кубічних метрів токсичних і високотоксичних відходів, з яких 20% є надзвичайно небезпечними для навколишнього природного середовища. Обсяг накопичених твердих відходів становить більше 20 млрд. кубічних метрів. За офіційною статистикою, їх переробка може тривати протягом 25-30 років. До таких висновків прийшов Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування

та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час обговорення цього питання.

У відповідь на таку ситуацію Комітет нещодавно розпочав розробку законодавчої бази, яка б стимулювала запровадження інновацій у сфері раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля, у тому числі і щодо питань управління токсичними відходами. Зокрема, Комітетом було створено Підкомітет з питань розвитку новітніх екологічно безпечних технологій, експерти якого наразі працюють над Національною концепцією щодо розвитку екологічно чистих та безпечних технологій в Україні. Цей документ визначатиме головні напрямки державної політики у сфері управління, регулювання, стимулювання, оподаткування, організаційного забезпечення щодо екологічно безпечних технологій в Україні. Головну мету концепції самі експерти вбачають у створенні механізмів екологізації виробництва і залученні до цього процесу провідних експертів-практиків, а також у розробці еколого-економічних важелів стимулювання переходу виробництва до маловідходних технологій. У найближчих планах Підкомітету — підготовка поетапної адаптації вітчизняного екологічного законодавства до нормативів ЄС (Рамкової директиви про відходи, Директиви про небезпечні відходи, Директиви про вантажі відходів, Директиви про спалювання небезпечних відходів, Директиви про спалювання відходів на нових та існуючих установках, Директиви про звалища)⁶.

Одночасно було розпочато проект “Розробка стратегії гармонізації правової бази поводження з відходами на державному та регіональному рівні зі стандартами ЄС за підпрограмою TACIS IBPP “Ключові інституції”.

Крім того, рішенням шостого засідання Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства ЄС від 28 вересня 2001 р. було затверджено “Орієнтовний перелік нормативних актів, до яких має бути адаптоване законодавство України протягом 2002-2004 років”. У цей перелік, зокрема, включено Директиву Ради 91/157/ЄЕС від 18 березня 1991 року щодо батарей та акумуляторів, які містять певні небезпечні речовини.

Дослідження питань гармонізації українського законодавства у сфері поводження з відходами нещодавно проводилось Українсько-європейським консультативним центром з питань законодавства. Нижче приводяться таблиці оцінки стану наближення українського законодавства до норм ЄС, підготовані експертами цього центру Анатолієм Каманіним та Д-р Дороті Фуке⁷ та рекомендації експертів щодо заходів, котрі мають бути вжиті для подальшого наближення.

Стан гармонізації українського законодавства до законодавства ЄС щодо захисту навколишнього природного середовища від відходів

Нормативно-правові акти ЄС	Законодавчі акти України	Рівень наближення	
Директива Ради 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи	Закон України „Про відходи” зі змінами та доповненнями від 07.03 02р; Закон України „Про небезпечні відходи” із змінами та доповненнями від 18.01.01 р.	Гармонізація триває	З метою запобігання негативного впливу на навколишнє природне середовище продовжується впровадження цього законодавства.

⁶ <http://www.goshovskiy.com.ua/ukr/parlament-ukr.html>

⁷ Анатолій Каманін та Д-р Дороті Фуке “Навколишнє середовище. Наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства (<http://www.ueplac.kiev.ua/ukr/act/outputs.shtml>)

Директива Ради 94/67/ЄС про спалювання небезпечних відходів	Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” (ст. 55)	Не гармонізовано	Діяльність у цьому напрямку регулюється спеціальними нормами, що знаходяться в інших законах та підзаконних актах.
Директива Ради 1999/31/ЄС про захоронення відходів	Закони України: „Про охорону навколишнього природного середовища”; „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”; „Про поводження з радіоактивними відходами”; „Про металолом”; Кодекс України Про надра; „Про відходи”.	Гармонізація триває	Ці та інші правові акти регламентують відносини щодо поводження з відходами у відповідності до системи управління. Уряд розробляє додаткові заходи із запровадження системи регулювання щодо збереження природних ресурсів на основі використання відходів.

Оцінка рівня відповідності

- Не гармонізовано — Правова галузь знаходиться на ранньому етапі розвитку і в її структурі відсутні певні правові інструменти регулювання сектору
- Гармонізація триває — Перші кроки у застосуванні даного правового інструменту були вже зроблені або підготовлені ґрунтовні проекти законодавчих актів, що знаходяться на розгляді в Уряді чи Верховній Раді.
- Гармонізація на завершальній стадії — Основні елементи зазначеного правового механізму присутні у внутрішній правовій системі. Цей правовий механізм розвивається за тими ж принципами та у тому ж напрямі, як в Євросоюзі.
- Гармонізовано — Правові норми та інструменти відповідають законодавству Євросоюзу.

Рекомендації експертів щодо необхідних заходів по гармонізації законодавства України щодо захисту навколишнього середовища від відходів

1. Розробити спеціальну систему заставних цін для домашніх відходів, включаючи збирання відходів та його сортування та розподіл між різними контейнерами для сміття.
2. Прийняти нові положення для вдосконалення законодавства щодо відходів, їх пакування, інші відповідні нормативно-регулятивні акти з урахуванням ситуації в економіці та впливу цих положень на розвиток економіки в країні та у відповідності до законодавства Євросоюзу.
3. Вдосконалити механізми поводження з відходами як на державному, так і на регіональному та муніципальному рівнях.
4. Прийняти заходи щодо відповідності систем поводження з відходами, передбачивши більш жорстоку кримінальну та економічну відповідальність за несанкціоноване утворення сміттєзвалищ, неналежне поводження з відходами та інше.

Заходи	Важливість
<p>Директива Ради 75/442/ЄЕС про відходи.</p> <p>— Необхідно провести заходи з удосконалення нормативно-правового регулювання щодо управління відходами, включаючи головні напрямки цієї діяльності: запобігання та зменшення надмірного навантаження на навколишнє природне середовище, запобігання збільшення кількості відходів; використання чистих та більш ефективних технологій; переробка відходів як напрямок економіки.</p> <p>— Розробити спеціальне законодавство щодо заборони утворення несанкціонованих звалищ сміття.</p> <p>— Запровадити спеціальні заходи з контролю за несанкціонованими звалищам сміття.</p>	Дуже важливо
<p>Директива Ради 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи</p> <p>— Запровадити в законодавстві більш жорсткі вимоги до порушників законодавства, які мають ліцензії на поводження з небезпечними відходами.</p> <p>— Поліпшити чинне законодавство щодо регулювання проблем, пов'язаних з пакуванням та маркуванням небезпечних відходів.</p>	Дуже важливо
<p>Директива Ради 94/67/ЄС про спалювання небезпечних відходів</p> <p>— Запровадити спеціальні норми стосовно запобігання забруднення навколишнього середовища, що може виникнути від спалювання небезпечних відходів на сміттєспалювальних підприємствах.</p>	Дуже важливо
<p>Директива Ради 1999/31/ЄС про захоронення відходів</p> <p>— Поліпшити існуюче законодавство, беручи до уваги важливість навколишнього природного середовища з урахуванням зменшення ризиків впливу на ґрунт та забруднення підземних водних джерел.</p> <p>— Поліпшити законодавство щодо запобігання забруднення відходами та їх переробки на основі моніторингу та контролю за місцями захоронення.</p>	Дуже важливо

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ЄС У СФЕРІ ВІДХОДІВ

Директиви

Директива Ради 75/439/ЄЕС від 16 червня 1975 про видалення відпрацьованих мастил (ОJ, L 194, 25/07/1975).

Рамкова Директива 75/442/ЄЕС від 15 липня 1975 року про відходи (OJ N L 194, 25/07/1975).

Директива 78/176/ЄЕС від 20 лютого 1978 р. про відходи виробництва діоксиду титану (OJ, L 054 , 25/02/1978).

Директива 86/278/ЄЕС від 12 червня 1986 р. про охорону довкілля та, зокрема, ґрунтів при використанні осадів стічних воду у сільському господарстві (OJ, L 181, 04/07/1986).

Директива Ради 89/369/ЄЕС від 8 червня 1989 р. про запобігання забруднення повітря новими установками спалювання побутових відходів (OJ, L 163 , 14/06/1989).

Директива 89/429/ЄЕС від 21 червня 1989 р. про зменшення забруднення повітря існуючими установками спалювання побутових відходів (OJ, L 203, 15/07/1989).

Директива 91/157/ЄЕС від 18 березня 1991 р. про батареї та акумулятори, що містять певні небезпечні речовини (ОJ, L 078, 26/03/1991).

Директива Ради 91/689/ЄЕС від 12 грудня 1991 року про небезпечні відходи (ОJ, L 377, 31/12/1991).

Директиви 94/31/ЄС від 27 червня 1994 про внесення змін до Директиви 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи (ОJ, L 168, 02.07.1994).

Директива Ради та Європейського Парламенту 94/62/ЄС від 20 грудня 1994 про пакування та відходи пакування (ОJ, L 365, 31/12/1994).

Директива Ради 94/67/ЄС від 16 грудня 1994 р. про спалювання небезпечних відходів (ОJ, L 365, 31/12/1994).

Директива Ради 96/59/ЄС від 16 вересня 1996 р. про видалення поліхлорованих біфенілів та поліхлорованих терфенілів (ПХБ/ПХТ) (ОJ, L 243, 24/09/1996).

Директива Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. про захоронення відходів (ОJ, L 182, 16/07/1999).

Директива 2000/53/ЄС від 18 вересня 2000 про транспортні засоби, що вийшли з експлуатації (ОJ, L 269, 21/10/2000).

Директива 2000/59/ЄС від 27 листопада 2000 про портові установки для прийняття утворюваних кораблями відходів та залишків вантажів (ОJ, L 332, 28/12/2000).

Директива Ради 2000/76/ЄС від 4 грудня 2000 року про спалювання відходів (ОJ, L 332, 28/12/2000).

Директива 2002/95/ЄС від 27 січня 2002 р. про обмеження використання певних небезпечних речовин у електричному та електронному обладнанні (ОJ, L 037, 13/02/2003).

Директива 2002/96/ЄС від 27 січня 2003 р. про відходи електричного та електронного обладнання (ОJ, L 037, 13/02/2003).

Регламенти

Регламент Ради (ЄЕС) № 259/93 від 1 лютого 1993 р. про нагляд та контроль за переміщенням відходів в межах, ввезення в та вивезення за межі Європейського Співтовариства (ОJ, L 030, 06/02/1993).

Регламент Ради (ЄС) № 1420/1999 від 29 квітня 1999 року, що встановлює спільні правила та процедури, котрі повинні застосовуватись переміщення до певних країн, що не є членами ОЕСР певних типів відходів (ОJ, L 166, 01/07/1999).

Регламент Ради (ЄС) № 1547/1999 від 12 липня 1999 року, що визначає процедури контролю згідно Регламенту Ради (ЄЕС) № 259/93, що повинні застосовуватись до переміщення певних типів відходів до певних країн, до яких не застосовується Рішення Ради ОЕСР С(92)39 (ОJ, L 185, 17/07/1999).

Рішення

Рішення Європейського Парламенту та Ради № 1600/2002/ЄС від 22 липня 2002 стосовно Шостої програми дій Співтовариства в сфері навколишнього середовища (ОJ, L 242/1, 10.9.2002).

Рішення Комісії 2000/532/ЄС від 3 травня 2000 року, що заміняє Рішення 94/3/ЄС, яке встановлює перелік відходів на виконання статті 1(а) Директиви Ради 75/442/ЄЕС про відходи та Рішення Ради 94/904/ЄС, що встановлює перелік небезпечних відходів на виконання статті 1(4) Директиви Ради 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи (нотифіковане за номером документу С(2000) 1147) (ОJ, L 226, 06/09/2000).

Леонід Назаренко

Заступник начальника, начальник відділу екологічного контролю КП "Інспекція благоустрою та екології м. Львова", член Координаційної ради Секції з питань екологічної політики та природокористування Асоціації міст України

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ (правові аспекти)

Органам місцевого самоврядування дісталось у спадок багато екологічних проблем, які десятиріччями накопичувалися завдяки героїчним звершенням грошовитих міністерств та відомств колишнього союзу.

По суті мешканці міст і промислових центрів уже давно живуть у штучному середовищі, яке формувалось, на жаль, не завжди на розумній основі. Враховуючи це, визнаємо, що міста, місцеві органи влади є найбільш відповідним рівнем для організації вирішення більшості екологічних проблем, в тому числі проблеми забруднення атмосферного повітря, земель, питної води, продуктів харчування, збору та переробки відходів, збереження зелених зон. Відсутність вказаних проблем забезпечить комфортне проживання територіальної громади.

У Конституції України, зокрема, передбачено, що в Україні визначається і гарантується місцеве самоврядування (стаття 7). Місцеве самоврядування розглядається як право територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (стаття 140).

Насамперед актуальним залишається утвердження місцевого самоврядування саме як права територіальної громади у дусі Європейської хартії місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення, а не збереження органів місцевого самоврядування як територіальних органів державної влади.

В ст. 33 Закону України "Про місцеве са-

моврядування в Україні" зазначені повноваження органів місцевого самоврядування у частині охорони навколишнього природного середовища та вирішення природоохоронних питань, які дають можливість наводити порядок у власному домі. Недарма слово "екологія" має грецький корінь "екос", що означає дім, житло, місцеперебування людини. Тому ще в 1991 році після прийняття Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" Львівська міська рада серед перших демократичних рішень прийняла ухвалу про створення міського природоохоронного органу.

З січня 1999р. на території міста функціонує новостворений уповноважений орган — КП "Інспекція благоустрою та екології м. Львова" управління економіки Львівської міської ради з функціями регулювання діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища та благоустрою міста. В складі інспекції є офіційно акредитована хімічна лабораторія на право проведення вимірювань, результати яких використовуються при виконанні робіт з контролю стану довкілля.

Спільними зусиллями з іншими структурами виконавчих органів Львівської міської ради інспекція проводить роботу щодо планування природоохоронних заходів та контролю дотримання суб'єктами господарювання вимог природоохоронного законодавства.

У п'ятому номері науково-популярного екологічного журналу "Рідна природа" за 2003 рік, який був присвячений Львівському регіону, я торкнувся ролі та участі органів місцевого самоврядування у вирішенні природоохоронних питань.

З досвіду роботи попередніх років нашої інспекції та контролю дотримання вимог чинного природоохоронного законодавства на рівні міста Львова, контактів з багатьма

природоохоронними підрозділами виконавчих органів міських рад — органів місцевого самоврядування, зокрема через Асоціацію міст України, хоча поділитися інформацією, яка стане у пригоді багатьом новим або недостатньо поінформованим працівникам місцевого самоврядування. Думаю, що ця інформація буде корисною також посадовцям спеціально уповноважених територіальних органів Міністерства екології та природних ресурсів України. Наголошую, що тільки правильне, обґрунтоване чинним законодавством розмежування повноважень й відповідальності за наслідки між державними виконавчими структурами, органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємницької діяльності, громадськими організаціями, громадянами надасть максимальний ефект у галузі збереження та охорони навколишнього природного середовища.

У співпраці уповноважених природоохоронних структур міськвиконкомів м. Одеси та м. Львова отримано роз'яснення чинного екологічного законодавства.

Відповіді на запити — роз'яснення офіційно надали Міністерство юстиції України, Юридичний департамент Секретаріату Кабінету Міністрів України, Міністерство екології та природних ресурсів.

У частині визначення “спеціально уповноважений природоохоронний підрозділ” виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та його компетенції і повноважень роз'яснено, що, згідно із статтею 52 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, міська рада може прийняти рішення про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та міським головою в межах повноважень, наданих зазначеним Законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

Виходячи з цього та відповідно до статті 54 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, міська рада вправі у межах затвердженої нею структури створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Компетенція кожного виконавчого органу визначається положенням про відділи, управління та інші виконавчі органи, яке затверджується Радою в межах повноважень, визначених законом.

У зв'язку з цим до повноважень спеціального природоохоронного підрозділу виконавчого комітету міської ради можуть належати:

- здійснення відповідно до статей 16 та 35 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” державного управління і державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища в межах території міста;
- підготовка висновків відповідно до підпункту 8 пункту „б” частини першої статті 33 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” щодо вилучення (викупу) і надання земельних ділянок, а також відповідно до пункту 9 статті 118 та пункту 6 статті 123 Земельного кодексу України погодження проектів відведення земельних ділянок юридичним та фізичним особам;
- підготовка висновків відповідно до частини другої статті 23 Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про охорону атмосферного повітря” щодо проектів забудови, будівництва та реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря;
- забезпечення відповідно до статті 51 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” екологічної безпеки при проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в дію нових та таких, що реконструюються підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконаленні нових технологічних процесів та устаткування;
- погодження, відповідно до підпункту 4 пункту „б” частини першої статті 33 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення, в тому числі відповідно до пункту 4 статті 42 Закону України “Про курорти” погодження дозволів на користування природними ліквальними ресурсами.

За рішенням міської ради, її виконавчого комітету спеціальний природоохоронний підрозділ може здійснювати також й інші дії в межах повноважень, наданих законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

У Міністерстві екології та природних ресурсів України розглянуто звернення про застосування нормативно-правових актів щодо обчислення розмірів шкоди, заподіяної природним ресурсам, та розрахунку розмірів відшкодувань, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в тому числі законодавства про охорону атмосферного повітря.

Роз'яснено, що органи місцевого самоврядування мають право обчислювати розміри відшкодувань збитків відповідно до методик, затверджених Мінекоресурсів України.

Що стосується подання позовів про відшкодування збитків і втрат, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, то відповідно до Господарського процесуального Кодексу України до господарського суду мають право звертатись з позовними заявами державні та інші органи у випадках, передбачених законодавчими актами України. Якщо ця функція передбачена положенням про уповноважений виконавчий орган міської ради, то він самостійно, без залучення місцевих органів Мінекоресурсів, має право подавати позови до господарського суду.

Можливості стійкого розвитку та ефективного правового захисту місцевого самоврядування визначаються значною мірою досконалістю їх правових засад, дієвістю механізмів правового захисту місцевого самоврядування та контролю за дотриманням норм законодавства.

СВІТ ОЧИМА "ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ"

*Анатолій Павелко,
спеціаліст з НТІ БФ "Екоправо-Львів"*

Природний заповідник "Розточчя"

Здається, що в околицях Львова немає місця для дикої живої природи. Велике місто, численні сільські поселення, палаци нових українців та об'єкти сервісного обслуговування, що повсюдно наступають на природні ділянки, низький рівень екологічної свідомості населення — усе це не сприяє збереженню живої природи, тим більше чогось дикого і недоторканого.

Але попри вплив людини який найчастіше має знак мінус, природа ще тримається, ще намагається вижити. Кілька кроків за місто або навіть до одного із старих Львівських парків — і ось перед вашими очима по деревах стрибає білка, навесні чути спів десятків видів птахів, а взимку, за відповідного везіння, Ви можете побачити зайця-русака, якому пощастило уникнути лап бракон'єрів. І навколо — живі рослини, від могутніх буків і

дубів до тендітних первістків весни — фіалок та пролісків. Всі ці організми пристосувалися до близького сусідства з людиною. Ті ж, що не пристосувалися, потрапили до Червоної книги, стали рідкісними або взагалі зникли.

На жаль, людина активно витісняє природу. Але завдяки небайдужим до життя людям, існують місця, де суспільство намагається зберегти безцінні природні скарби, забезпечити природі всі умови для збереження. Це — об'єкти природно-заповідного фонду і, зокрема, об'єкти найвищого природоохоронного рангу — природні заповідники.

У Львівській області природний заповідник лише один — "Розточчя". Але він є справді безцінним.

Заповідник розташований в одній з найбільш цікавих природних областей України — височині Розточчя, яка є крайнім відрогом

Львівщина заповідна. Природний заповідник "Розточчя"

Вісник Екологічної Асоціації

(Продовження. Початок на с. 23)

Подільської височини. Розточчя — це горбисте пасмо, що простягається від Львова у північно-західному напрямку до кордону з Польщею і далі по території сусідньої країни. Ширина пасма становить 15–20 км. До річчя, Високий Замок — один із пагорбів, що теж належить до Розточчя. Завдяки горбистому рельєфу та не надто зручним умовам для сільського господарства, на Розточчі відносно добре збереглися природні комплекси — ліси, луки, болота.

Для Розточчя характерне унікальне біорізноманіття. Воно сформувалося внаслідок поєднання багатьох природних чинників — кліматичних, геологічних, ґрунтових, розташування височини у місці перекриття ареалів більшості основних видів євразійських дерев і чагарників. Тільки тут можна побачити

природний ліс, в якому разом ростуть сосна, бук, дуб, явір, ялиця, ясен, ялина, липа, клен та в'яз.

Розточчя — домівка для багатьох як рідкісних, так і звичайних для Західної України тварин. Тут живуть кабан і козуля, борсук і лісова куниця, річкова видра і заєць. Інколи зустрічається благородний олень та лось. Ліси, луки, болота, річки, озера, ставки, поля, на яких внаслідок економічного занепаду практично не застосовують пестициди, — життєве середовище для різноманітного світу птахів. Поряд із звичайними для Європи видами лісових, водно-болотних, польових птахів тут зустрічаються такі рідкісні, як лелека чорний, мешканець північних хвойних лісів — тетерук, з хижих — орлан-білохвіст, скопа, яструби та сови.

Очевидно, що таке, єдине у своєму роді, природне багатство потребує охорони. З метою збереження біологічного різноманіття височини Розточчя у 1974 році було створено заказник "Страдчанський ліс", що обіймав територію у 138 га. Заказник став базою для наукових досліджень, у першу чергу, Львівського лісотехнічного інституту (зараз — Український державний лісотехнічний університет). Існування заказника сприяло збереженню природних комплексів, але попри це природоохоронного режиму заказника на виділеній території було явно недостатньо для збереження всього біорізноманіття Розточчя. Та й виділена територія була занадто малою для того, щоб охопити всю сукупність природних комплексів — різні типи лісу, болота, луки тощо. Тому 25 жовтня 1984 року на території Яворівського району Львівської області було створено державний заповідник "Розточчя" (тепер природний заповідник "Розточчя") площею 2080 га, у склад якого, окрім інших територій, ввійшов заказник "Страдчанський ліс".

Що ж таке природний заповідник? Законодавство дає наступне визначення: природні заповідники — природоохоронні науководослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження у природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки (ст. 15 Закону України "Про природно-заповідний фонд України").

На території заповідника заборонена будь-яка господарська діяльність та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти... (ст. 16 Закону України "Про природно-заповідний фонд"). Збереження природи та наукові дослідження — ось головна мета існування природних заповідників.

На жаль, заповідник займає невелику

площу, тому у ньому представлені не усі природні скарби Розточчя, але від цього цінність унікальних комплексів, що охороняються, не зменшується. 92% території заповідника займають ліси. Решта — луки, болота, прибережна рослинність. На межі заповідника розташована річка Верещиця і система штучних ставків, що відіграють важливу роль у формування біорізноманіття заповідника.

Як для усієї Розточанської височини, так і для заповідника характерними є різноманіття лісів. Уявіть собі: якщо крізь ліс провести уявну лінію (а у заповіднику вона називається лісотипологічним профілем) то вона перетне 7 різних типів лісу. В різних типах лісу ростуть сосни, дуби, буки, граби, липи, смереки, липи, клени. Зрідка трапляються берези і осики, а також представник Півночі — вільха сіра. У кожному типі лісу — характерні тільки для нього трави, чагарники, гриби. І тваринний світ. А для його представників, рідкісних і звичайних, великих і малих тут справжній "Ноїв ковчег". Тут знаходиться ціла колонія сірих чапель, впродовж багатьох років гніздиться єдина на Розточчі пара справжніх велетнів — орланів-білохвостів, які занесені до Червоної Книги України, Червоної книги МСОП, Європейського Червоного списку. Залітають й інші "червонокнижні" — скопа, чорний лелека. Бачили тут і тетерука. Заповідник — домівка для великої кількості досить звичайних, проте дуже важливих для екосистеми лісових, водно-болотних, хижих птахів. Зяблики, лісові голуби, іволги та ко-стогризи, канюки, яструби, чеглоки та сови... До річі, багато з них є звичними для нас, проте у Західній Європі, і навіть у Польщі, вони знаходяться на межі зникнення. Серед ссавців у заповіднику постійно живуть косулі, кабани, "червонокнижні" борсук та видра річкова, лісова куниця, деколи у заповідник заходять благородний олень та лось.

Роль заповідника як останнього пристанку багатьох видів рослин та тварин без перебільшення була вирішальною. Особливо гостро питання збереження видів стояло у 90-х роках ХХ століття, коли в умовах слабкої влади та економічної кризи браконьєри почували себе господарями

становища. Заповідник і сусідній Яворівський національний парк забезпечили збереження рослин і тварин. Сьогодні, коли ситуація дещо покращилася, з території об'єктів природно-заповідного фонду тварини і рослини почали розселятись на довколишні території. Але заповідник залишається для них фортецею від жорстокого світу, де править людина.

Заповідник — це не лише куточок недоторканої природи. Це ще й потужна наукова установа, що займається не лише охороною, але й вивченням природи. Сьогодні у заповіднику здійснюються лісівничі, метеорологічні, зоологічні, географічні, екосистемні та ботанічні спостереження, які здійснюються як вченими, так і студентами ВУЗів. З метою збереження екосистем доступ на територію заповідника дозволено лише з науковими цілями, проте для тих, хто хоче ближче познайомитись з унікальною природою височини і заповідника, створено музей природи, який щорічно приймає 3-4 тисячі відвідувачів. Екскурсії тут проводять працівники заповідника, які не з чужого досвіду знайомі з природними скарбами, для збереження яких і було створено заповідник.

Для захисту заповідника від незаконних посягань на його природні багатства службі охорони заповідника у користування надано не лише зброю (хоча без неї боротися з бракон'єрами практично неможливо). У заповіднику діє система мобільного зв'язку. Як твердять працівники заповідника, використання при патрулюванні мобільних телефонних апаратів дозволило істотно зменшити кількість бажаючих чинити опір законним вимогам працівників заповідника. У разі необхідності природоохоронець має можливість зв'язатись з адміністрацією заповідника, міліцією, а не лишатись сам на сам з озброєним бракон'єром. Для боротьби з правопорушниками використовуються й інші засоби та маленькі хитрощі, яких за історію протистояння "природоохоронець — бракон'єр" накопичилось чимало. Патрулювання здійснюється пішки та на автотранспорті, а на майбутнє мрією директора заповідника є організація кінного патрулювання. І екологічно, і економічно. В адміністрації вже є чотири коня, але на перешкоді нововведенню стоїть людський чинник. Важко перевчити людину,

яка усе життя пересувалась “на своїх двох” або автомобілем до нового, живого транспорту. Але директор з оптимізмом дивиться у майбутнє і обіцяє, що незабаром коні посядуть своє місце у заповіднику, перетворившись на справжніх охоронців природних багатств.

В адміністрації багато планів та задумок. Зокрема, те, що заповідник розташований у щільно заселеному районі, в оточенні автодоріг, значно ускладнює забезпечення режиму повної заповідності. Надії покладаються на створення буферної зони навколо заповідника, де буде дотримано спеціальний, невиснажливий для природи режим природоохоронної діяльності, будуть створені можливості для організації зеленого туризму. Можливо, це вдасться здійснити у рамках міжнародного українсько-польського

біосферного заповідника “Розточчя”, який планується створити на основі Заповідника “Розточчя”, Яворівського національного природного парку, польського Розточанського народного парку та кількох інших природоохоронних об’єктів на території України та Польщі. На цьому шляху ще багато необхідно зробити, але у заповіднику вірять у майбутнє.

Сьогодні ж заповідник є однією з провідних наукових установ України, в якій зберігають і вивчають природні скарби нашого неповторного Розточчя.

* * *

Автор статті висловлює щире подяку директору природного заповідника “Розточчя” О.Т. Данчуку, працівникам заповідника І. Хомину та Г. Стрямець за сприяння під час відвідання заповідника та надані інформаційні матеріали.

Анатолій Павелко,
спеціаліст з НТІ БФ “Екоправо-Львів”

Екологічні податки як інструмент боротьби з відходами: досвід Данії

Проблема відходів є надзвичайно болючою для України. Це визнається як у загальнодержавних, так і місцевих екологічних та економічних програмах. Цю проблему може помітити кожен з нас на вилицях міст та у сільській місцевості, коли у повітрі проносяться тисячі використаних поліетиленових пакетів, коли створюються все нові дозволені та виникають, як гриби, у приміських лісах, на узбіччях доріг та у парках недозволені сміттєзвалища, коли вітер доносить до нас “аромати” гігантських накопичувачів усього того, що ми вважаємо відходами. Для вирішення цієї проблеми застосовують різноманітні інструменти, серед них — екологічні податки, які в Україні називають платою за розміщення відходів. На жаль, покладених функцій плата за розміщення відходів не виконує, оскільки ставки її є надто низькими для того, щоб заохочувати впровадження маловідходних та безвідходних виробництв, спонукати споживача до купівлі продукції, в результаті використання

якої утворюються якомога менше відходів. Актуальність проблеми боротьби з відходами та негаразди із застосуванням екологічних податків в Україні змушують звертатись до досвіду країн, де застосування таких податків є успішним.

Яскравим прикладом створення ефективної системи екологічних податків є Данія. Ця країна є одним з визнаних лідерів у галузі застосування екологічних податків для боротьби з відходами.

Відходи у Данії — це особлива сфера, на якій зосереджується увага суспільства. Тут ви не зустрінете типової для України картини “нічийого” сміття скрізь і усюди. Адже у країні діє одна з найдосконаліших у світі систем регулювання усіх видів діяльності, пов’язаних з відходами.

Данія — країна з тривалою історією застосування екологічних податків для боротьби з відходами. Водночас датська система екологічних податків на відходи є однією з найбільш ефективних у світі. Переконливі

цифри: вже у 2000 році на сміттєзвалища було вивезено лише 12,5% відходів, утворених у країні, і ця частка надалі зменшується.

Законом України “Про відходи” термін “відходи” визначено як “будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи видалення та яких власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення”.

Але цим визначенням охоплено далеко не всі “якості” відходів. Адже переважна більшість відходів тим чи іншим чином шкодить довкіллю. Їх видалення та подальше використання дуже рідко є економічно доцільним або характеризується низькою прибутковістю. Отже, очевидно є низька зацікавленість у переробці, повторному використанні та знешкодженні відходів виробниками. Без відповідно розробленого законодавства та за відсутності механізму застосування примусу до виробника відходів проблема лягає на плечі суспільства.

Такий стан справ не можна вважати нормальним. Він протирічить і здоровому глузду, і міжнародно визнаному принципу “забруднювач платить”. Очевидним є неспівпадіння особи (фізичної чи юридичної), що отримує прибуток від певного виду діяльності, в результаті якої утворюються відходи, та особи, що несе збитки від утворених відходів. Подолати таку невідповідність і покликані екологічні податки.

З моменту впровадження поняття “екологічний податок” точаться дискусії щодо того, які податки можна вважати екологічними. У Європі під екологічними податками розуміють “податок, базою для якого служить фізична одиниця або її відповідник (умовна одиниця), що чинить достовірно встановлений негативний вплив на довкілля” (ОЕСД, 1997. ЄС 1997, Євростат у ЄС 1997). У різних країнах їх називають по-різному: податками, платежами, платою, зборами і т.ін, але насправді це різні назви одного економічного інструменту.

Основною метою впровадження екологічних податків, принаймні декларативною, є досягнення так званої “інтерналізації” зовнішніх витрат виробника відходів. Тобто збитки від утворених відходів, які раніше

несло суспільство, перекладаються на самого виробника відходів через систему обов’язкових платежів.

Досить часто метою впровадження екологічних податків є отримання коштів на здійснення різного роду екологічних заходів. Деколи екологічні податки використовують для поповнення державного та місцевих бюджетів.

Екологічні податки, що застосовуються у світі, відповідно до бази оподаткування, можна поділити на дві великі групи:

- 1) податки за забруднення,
- 2) податки на продукт.

Податки за забруднення є платежами за кожну фізичну одиницю забруднення, що потрапляє у довкілля. Наприклад, в Україні стягується плата за кожну тону відходів, що захоронюється на сміттєзвалищах (полігонах твердих побутових відходів). При цьому враховуються не лише маса, але й інші характеристики відходів — небезпечність відходів, характер розташування та обладнання полігону твердих побутових відходів тощо.

Податками на продукт називають податки, що стягуються з одиниці готової продукції, яка на одному з етапів свого життєвого циклу призводить до забруднення довкілля. Податки на продукт стягуються з автомобільних шин, батарейок та акумуляторів, мючючих засобів, пластикової упаковки та багатьох інших товарів.

За твердженням Датського агентства охорони довкілля, екологічні податки є найважливішими економічними інструментами боротьби з відходами. До податкових інструментів у Данії відносять податок на розміщення відходів, податки на продукт, а також систему “застава-повернення” — що не має звичного для нас “податкового” вигляду.

Податок на розміщення відходів запроваджений у 1990 році. Цим податком обкладаються усі відходи, що не належать до особливо небезпечних (для них існує окрема система регулювання). Ставка податку різниться у залежності від способу поводження з відходами. Вважається, що найбільш неприйнятним з екологічної та економічної точки зору є захоронення відходів на сміттєзвалищах. Більш прийнятним

є спалювання відходів з отриманням корисної енергії та найкращим — біологічна переробка (компостування). До речі, ставлення до спалювання відходів зараз переглядається у зв'язку з виявленням нових видів негативного впливу сміттєспалення на людину і довкілля. У відповідності до ступеня екологічної прийнятності способу поводження з відходами і встановлено ставку оподаткування. За кожен тону відходів, що піддається захороненню на сміттєзвалищах, виробник відходів сплачує 375 датських крон (50,34 євро). За тону відходів, що спалюються, плата становить 330 датських крон. Податок з відходів, що піддаються переробці, повторно використовуються та компостуються, не стягується.

Основною метою стягнення цього податку є заохочення переробки відходів та впровадження сучасних екологічно прийнятних технологій у сфері поводження з відходами. Податок вважається ключовим економічним інструментом регулювання у сфері поводження з відходами. Результати застосування податку були досить успішними. Висока частка переробки відходів та зменшення обсягів захоронення відходів пояснюються впливом цього податку.

Поряд із податком на розміщення відходів у Данії діють податки на продукт. Цей вид податків застосовується стосовно багатьох видів продукції, що на одному з етапів свого життєвого циклу перетворюються на відходи, які погано піддаються переробці. Податок застосовується для спонукання до переходу на менш екологічно шкідливу продукцію, отримання коштів на переробку утворених в результаті споживання продукції відходів. Податки на продукт вважаються досить вигідним для держави податковим інструментом, оскільки не вимагають значних адміністративних витрат. У результаті їх впровадження конкурентноздатність місцевих виробників практично не постраждала.

Данія по праву може пишатись своїм досягненням — податком на упаковку. Метою цього податку є заохочення використання багаторазової упаковки, зменшення об'ємів використання одноразової, а отже, і зменшення кількості відходів упаковки. Податок стягується з упаковки, виготовленої із

пластмас, скла, металів, картону та композиційних матеріалів, а також сумок та пакетів з пластмас та паперу. Ставки податку залежать від шкідливості для довкілля різних видів упаковки: від 0,75 датської крони на 1 кг скляної та керамічної упаковки до 30 датських крон на 1 кг гнучкої пластикової (відомі наші одноразові пакети). Тож за більш шкідливу упаковку доводиться платити більше. Податок досить істотно впливає на ціни деяких видів продукції, перш за все, продукцію широкого вжитку, сприяючи її екологізації. Як наслідок споживачі надають перевагу продуктам, виготовленим з використанням якомога меншої кількості упаковки, використовують багаторазову тару, упаковку, що легко піддається переробці тощо. У житті пересічного датчанина це виглядає приблизно так: йдучи у магазин, датчанин бере з собою господарську сумку, виготовлену з тканини, купує продукти на вагу, або з використанням найменшої кількості пакувальних матеріалів. Адже купівля такої продукції обходиться значно дешевше. Виробники вимушені прислуховуватись до запитів споживачів і у країні зменшується виробництво та використання упаковки. З 1995 року використання пластикових та паперових сумок скоротилось на третину.

Податок на продукт застосовується також стосовно хлоровмісних розчинників, що становлять значну небезпеку для довкілля. Його впровадження сприяло скороченню їх використання на 60%.

Податок на нікель-кадмієві батарейки має за мету зменшення об'ємів використання та збільшення відновлення нікель-кадмієвих батарейок. Кошти, що надходять від стягнення податку, використовуються для створення та функціонування системи прийому та переробки нікель-кадмієвих батарейок, а також впровадження для їх обігу ще одного цікавого податкового інструменту — системи “застава-повернення”.

Ще одним економічним інструментом, що використовується для зменшення обсягів утворення відходів, є система “застава-повернення”. Вона застосовується до тари для напоїв. Її суть полягає у тому, що при купівлі напою покупець платить певну суму як застава за упаковку. Повернення тари є умовою

повернення застави. Датська система “застава-повернення” нагадує радянську — з незабутніми пунктами прийому склотари.

Як радянський, так і датський досвід свідчить про те, що система “застава-повернення” є достатньо життєздатною і її застосування має відчутний позитивний вплив на довкілля. У Данії застава вартість маленької ємності (до 50 мл) складає 1 крону 25 ере, більших — від 2 крон 50 ере до 4 крон. Повертається 99% тари, середня кількість повторного використання скляної пляшки становить 35-40 разів.

Агентство охорони довкілля Данії особливо наголошує на тому, що висока частка повернення — це істотне скорочення кількості битого скла у громадських місцях, а отже, зниження травматизму населення.

Досвід Данії свідчить про те, що екологічні податки можна успішно застосовувати для вирішення проблеми відходів. У 2000 році з 11 млн. 855 тисяч тонн відходів, утворених у Данії, 7 млн. 285 тисяч тонн було перероблено, 3 млн. 64 тисяч тонн було спалено та 1 млн. 489 тисяч тонн було захоронено на сміттєзвалищах. 61,5% перероблених відходів — вагоме екологічне досягнення екологічних податків. Чинниками, що обумовили високу ефективність екологічних податків стосовно відходів у Данії, є їх наукова обґрунтованість, послідовність здійснення еколого-економічної політики, поєднання з іншими не менш важливими еколого-економічними, адміністративними, правовими та освітньо-виховними інструментами екологічної політики.

*Дмитро Скрильніков,
адвокат, БФ “Екоправо-Львів”*

ХТО ДОПОМОЖЕ ВСТУПИТИ ДО ЄС, або історія про ввезення в Україну небезпечних відходів з Угорщини

Завдяки своєму унікальному географічному положенню, Україна опинилась на геоекономічному перехресті між Сходом та Заходом. Після завершення процесу розширення Європейського Союзу, що триває зараз, деякі з майбутніх держав-членів ЄС матимуть спільний зовнішній кордон з Україною.

Процес інтеграції нових членів в Європейський Союз вимагає від країн- претендентів інтеграції та гармонізації різних сфер — економічної, законодавчої та, в тому числі, і екологічної. Це подекуди призводить до того, що країни або, скажімо, окремі ділки в цих країнах, намагаються пришвидшити або полегшити цей процес за допомогою та за рахунок найближчої сусідки — України.

Із власної практики за останні роки можна пригадати декілька випадків, коли намагаючись позбутись непотребу або скоротити витрати на його знищення чи

утилізацію, Львівщині дарували заборонені в ЄС азбесто-цементні плити з Польщі, або пропонували надзвичайно дешевий та “ефективний” сміттєспалювальний завод (дешевизна і ефективність якого чомусь не були дуже переконливі для розвинутих країн, які вже давно відмовились від такої технології).

Цього разу мова іде про небезпечні відходи з Угорщини, а саме: про відходи нафтопереробки — кислі гудрони та залишки ангідриду maleїнової кислоти (АМК).

Ці відходи утворились внаслідок господарської діяльності угорської компанії MOL Rt, яка є досить відомою нафтогазовою фірмою в Угорщині. В інформаційному буклеті цієї кампанії прямо зазначено, що компанія планує позбутись відходів нафтопереробки (та зокрема гудронів та АМК) до вступу в ЄС. І очевидно, що, не встигаючи позбутись значної кількості відходів (а мова

йде не про одну чи дві тонни, а про десятки тисяч тонн), угорці вирішили „утилізувати” їх в Україні, яка є і зручною з точки зору транспортування (адже має спільний кордон і не потрібно погоджувати перевезення з країнами транзиту) та й до ЄС ще інтегруватись та гармонізуватись тільки збирається. Крім України, як нам стало відомо згодом, також було обране Придністров'я, але саме через Україну. Знайшлись і партнери з української сторони.

Виявилось, що в Україні є безліч можливостей для забезпечення притулку чужим відходам, з них можна робити будівельні матеріали, або підмішувати до вугілля та палити на Добротвірській та Бурштинській теплоелектростанціях (ТЕС). І дарма, мабуть, тривалий час ламали голови безліч місцевих науковців, намагаючись вирішити екологічно безпечним способом проблему із накопиченими на Львівщині кислими гудронами. Хто міг знати, що угорці перед вступом в ЄС готові будуть поділитись своєю цінною технологією, правда тільки після того, як ми утилізуємо їх власні відходи...

Отже, у червні та липні 2003 року Міністерство екології та природних ресурсів України (Мінекоресурсів) погодило ТзОВ “ОСМА-Ойл” імпорт з Угорщини в Україну небезпечних відходів — 3000 тонн “нейтралізованих гудронних залишків” та 4000 тонн “котлових залишків малеїнового ангїдриду” (або ангїдриду малеїнової кислоти). Більшість цих небезпечних відходів протягом липня-жовтня 2003 року було завезено на територію Львівської області (3044 т котлових залишків малеїнового ангїдриду та 2996 т гудронних залишків). Нейтралізовані гудронні залишки з метою утилізації було завезено на Добротвірську ТЕС, а залишки котлів малеїнового ангїдриду у м.Дрогобич (ВАТ “Прикарпатбуд”).

Першими в жовтні 2003 року на спалах забили мешканці Добротвору, які довідались, що на Добротвірській ТЕС спалюватимуть небезпечні речовини. Нашим представникам разом із представниками місцевої влади та телевізійними журналістами вдалося відвідати Добротвірську ТЕС саме

тоді, коли гудронні залишки розвантажувались. Питання набуло розголосу.

Як виявилось, екологічної експертизи щодо спалювання нових речовин на ТЕС не проводилось. Державне управління екології та природних ресурсів у Львівській області дало дозвіл на спалювання нейтралізованих гудронних залишків у суміші з кам'яним вугіллям без проведення державної екологічної експертизи (назвавши це експериментом згідно технологічного регламенту!), що суперечило вимогам природоохоронного законодавства та порушувало екологічні права громадян.

Згідно ст. 14 Закону України “Про екологічну експертизу”, документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів і речовин (у тому числі тих, що закуповуються за кордоном), які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу, є об'єктом державної екологічної експертизи. Згідно Інструкції про здійснення державної екологічної експертизи, експертиза документації по впровадженню нових матеріалів і речовин в галузях діяльності та на об'єктах, які входять до переліку таких, що становлять підвищену екологічну небезпеку здійснюється в обов'язковому порядку та є в компетенції еколого-експертних підрозділів місцевих органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища (п. 4.2).

На прес-конференції, яка відбулась у Державному управлінні екології та природних ресурсів у Львівській області, на якій були присутні представники компанії “ОСМА-Ойл”, Львівської обласної санепідемстанції громадськості намагались заспокоїти поясненнями, що це проводиться експеримент для визначення того, чи підходить нам угорська технологія. Адже угорці хочуть передати нам дорогу технологію та обладнання.

На вимогу БФ “Екоправо-Львів” Мінекоресурсів повідомило, що спалювання призупинено та надіслало документи щодо погодження ввезення на територію України з Угорщини небезпечних відходів — “нейтралізованих гудронних залишків” та “котлових залишків малеїнового ангїдриду”. З цих до-

кументів впливало, що мета завезення цих небезпечних відходів, зокрема гудронів, не зовсім відповідає тій, в якій переконували громадськість компанія “ОСМА-Ойл” та Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області.

Як виявилось, у договорі про ввезення гудронів немає жодної згадки про проведення експерименту, яким мотивують спалювання угорських гудронів Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області та Львівська обласна санепідемстанція.

Натомість, у листі Львівської обласної санепідемстанції, яким погоджено ввезення угорських гудронів, зазначено — “ввезення продукції промислового призначення”. У самому ж договорі прямо зазначено обов’язок виконавця утилізувати відходи.

Так пунктом 1.1 Договору № 2/03 щодо “організації приймання і утилізації нейтралізованих гудронних залишків” чітко зазначено, що “Замовник і Постачальник зобов’язуються поставити, а Виконавець (ТзОВ “ОСМА-Ойл”) зобов’язується прийняти і утилізувати нейтралізовані гудронні залишки...”

Подібне зазначене і в угоді щодо залишків малеїнового ангідриду.

Також угодами передбачена оплата компанії “ОСМА-Ойл” за утилізацію зазначених небезпечних відходів.

В п.1.4 угод зазначено — “Приблизна кількість відходів, що поставляються, складає біля 60 000 – 70 000 тонн” !!! (щодо гудронних залишків) і 4500 тонн (щодо залишків малеїнового ангідриду)

Пунктом 1.2 Договору щодо гудронів чітко передбачено, що для виконання ТзОВ “ОСМА-Ойл” дій з приймання та утилізації відходів (передбачених в п.1.1), Замовник і Постачальник поставляє технологію і обладнання для утилізації.

Однак жодного обладнання поставлено не було, а гудронні залишки вже завезені і планувались до спалення у печах Добротвірської ТЕС на існуючому обладнанні.

Спалення було призупинено тільки внаслідок відмови Добротвірської ТЕС. Як повідомляти Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області та представники ТзОВ “ОСМА-Ойл” громадськості і засобам масової інформації, технологія буде передана Україні за умов успішності експерименту по спаленню цих відходів у суміші з вугіллям на ТЕС та в разі створення спільного підприємства. Це суперечить як самій угоді, так і вимогам законодавства щодо екологічно обгрунтованого поводження та наявності технології утилізації.

Навіть із наведеної вище інформації можна зробити висновки, що в процесі імпорту в Україну відходів та в процесі отримання погодження на ввезення відходів було порушено законодавство України та вимоги міжнародних документів, зокрема Базельської Конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями відходів та їх видаленням⁸. Однак після отримання додаткових матеріалів з’ясувалось, що більшість документів на імпорт відходів були оформлені з порушенням законодавства, а перевезення та утилізація небезпечних відходів не були забезпечені належним обов’язковим страхуванням.

ТзОВ “ОСМА-Ойл” для того, щоб отримати дозвіл на ввезення відходів, ввело в оману навіть Мінекоресурсів.

Обов’язковою умовою надання дозволу на ввезення є страхування відповідальності як експортера небезпечних відходів, так і особи, відповідальної за утилізацію. Таке страхування проводиться з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної здоров’ю людини, власності та навколишньому природному середовищу внаслідок виникнення страхових випадків. (ПОРЯДОК І ПРАВИЛА проведення обов’язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров’ю

⁸ Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням була прийнята у 1989 році. Україна приєдналась до Конвенції 1 липня 1999 року. Встановлює механізм попереднього інформування та згоди на експорт, імпорт і транзит небезпечних відходів, а також механізм контролю за транскордонним переміщенням небезпечних та інших відходів. Конвенція встановлює процедуру транскордонного переміщення відходів, додержання якої є обов’язковим.

людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1219)

Як нам повідомило Мінекоресурсів України, договір обов'язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію, було укладено ТзОВ "ОСМА-Ойл" з акціонерною страховою компанією (АСК) "Дністер" від 22.05.2003р. № 120-08-002/2003р. в м. Львові. На наш запит АСК "Дністер" повідомило, що зазначений договір страхування не вступив в силу у зв'язку з несплатою страхових платежів у десятиденний термін!!!

Таким чином, ТзОВ "ОСМА-Ойл" умісно, знаючи, що договір страхування не дійсний, подало його, ввело в оману Мінекоресурсів і отримало дозвіл на ввезення небезпечних відходів без забезпечення належним страхуванням (див. п. 20 "д" Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000р. №1120) . Цей договір і надалі використовується ТзОВ "ОСМА-Ойл" для перевезення відходів та інших дій тощо.

Зазначені відходи ще не утилізовані, а можливі шкідливі наслідки їх зберігання чи утилізації нічим не забезпечені. В ТзОВ "ОСМА-Ойл" вже виникли проблеми з їх утилізацією як на Добротвірській ТЕС, так і в м. Дрогобичі.

Крім того, зазначеним порядком обов'язкового страхування передбачено окремо страхування як експортера, так і особи, відповідальної за утилізацію відходів. Згідно п. 8 страхова сума встановлюється у такому розмірі:

а) для експортера небезпечних відходів за перевезення небезпечних відходів вагою від 1000 до 10000 тонн включно — 10 млн. гривень

б) для особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, — 2 млн. гривень.

Однак з повідомлення Мінекоресурсів можна зробити висновок, що згоду на імпорт було дано тільки на підставі згаданого вище договору страхування ТзОВ "ОСМА-Ойл".

Отже, під час ввезення та на даний час не існує жодних зобов'язань та гарантій щодо відшкодування шкоди, перш за все експортера (який діяв через численних посередників, в т.ч. навіть через американську фірму "Roscorp"), а також відсутнє страхове забезпечення особи, що відповідає за утилізацію.

Таким чином, угоди не відповідають встановленим вимогам та не містять належним чином оформлених зобов'язань сторін щодо відповідальності за будь-які несприятливі наслідки в результаті подання неправильних відомостей, неправильного поводження з відходами, аварій або інших непередбачених подій, у тому числі за здійснення альтернативних заходів з утилізації/видалення відходів екологічно обґрунтованим способом або реімпорту відходів у разі неможливості виконання первісних умов контракту, а транскордонне перевезення та утилізація небезпечних відходів не забезпечені належним страхуванням.

Згода на ввезення відходів була отримана шляхом введення в оману, подачі недостовірних відомостей, а відповідні документи на підставі яких було отримано дозвіл на імпорт небезпечних відходів не відповідають вимогам законодавства. Завезення зазначених вище небезпечних відходів як за міжнародним, так і за українським законодавством можна кваліфікувати як незаконне ввезення відходів та незаконний обіг відходів (п. 31 Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000р. №1120).

В зв'язку з цим, в разі настання несприятливих наслідків витрати по відшкодуванню шкоди або ліквідації наслідків можуть лягти на плечі держави! Це порушує не тільки вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки, а і суперечить економічним інтересам держави.

Згоду на імпорт небезпечних відходів було надано Мінекоресурсів за погодження із його органами на місцях, однак, на наш погляд, Мінекоресурсів належним чином не перевірило наявність та відповідність поданих документів, а Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області відверто любювало зазначені операції по ввезенню та утилізації відходів та здійснювало тиск на Добротвірську ТЕС, яка відмовилась від спалювання небезпечних відходів.

ТзОВ "ОСМА-Ойл" та Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області, прикриваючись проблемами Львівської області, в якій накопичена значна кількість кислих гудронів, тривалий час переконувало громадськість Львівщини в тому, що відходи завозяться тільки з метою проведення експерименту та в разі його успішності угорською стороною буде передана технологія, яка коштує близько 2 млн. євро. Однак, враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що дана інформація не відповідає дійсності.

Крім того, в процесі роботи над справою було з'ясовано, що у 2002-2003 роках на територію Львівської області з метою подібного експерименту було вже завезено з Угорщини (від тих самих експортерів) близько 17 000 тон небезпечних відходів (нейтралізованих гудронних залишків). Імпортером виступало ДП "Спецсервіс". Як нам відомо, небезпечні відходи були також завезені за умови передачі технології. Таким чином, є незрозумілим намагання обґрунтувати дозвіл на ввезення експериментом та метою передачі технології. Якщо така технологія вже мала би бути передана, навіщо додатково спалювати ще 3000 тонн? А в разі, якщо така технологія не передана, то це свідчить про невиконання угорською стороною вимог ввезення відходів. І хто як не Держуправління екології та природних ресурсів мало би в першу чергу знати про це?

Ці відходи осіли на території Роздільської "Сірки", і до цього часу існують проблеми з утилізацією та реалізацією продукту їх утилізації, що став наслідком "експерименту". За повідомленням Держуправління із завезе-

них 16900 тонн нейтралізованих гудронних залишків виготовлено 18217 тон модифікатора. Реалізовано тільки 1436 тонн(!!!) даної сировини.

Отже, в результаті так званих експериментів Україна скоро утилізує всі угорські небезпечні відходи, чим сприятиме швидшому виконанню Угорщиною екологічних вимог при вступі до Європейського Союзу.

На даний час ввезення відходів припинено, а прокуратура займається з'ясуванням обставин.

Однак справу ще не завершено. Вважаємо, що завезені відходи підлягають реімпорту, адже відповідальність за належну утилізацію відходів та в разі її неможливості повернення згідно Базельської Конвенції повинен нести саме експортер. Вже завезені відходи не повинні десь зникнути або утилізуватись за рахунок коштів, необхідних для вирішення інших екологічних проблем.

Крім того, на наш погляд, численні порушення при ввезенні небезпечних відходів відбулись саме тому, що порядок надання ліцензій на поводження з небезпечними відходами, дозволів на ввезення небезпечних відходів (в т.ч. і оформлення відповідної документації), а також контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється спеціально уповноваженими органами незадовільно. Це може призвести до того, що в Україну за подібними схемами практично без будь-яких перешкод під різною маркою і надалі ввозитимуться небезпечні відходи.

Зазначені відходи планувалось утилізувати у Львівській та Івано-Франківській областях, але не виключено, що подібні відходи або будь-які інші можуть з'явитись і у інших областях України. Самі ж представники ТзОВ „ОСМА-Ойл” на одній з пресконференцій сказали, що якщо їм не дадуть спалювати гудрони на Львівщині, то вони їх спалять в Донецькій області або навіть в інших країнах, наприклад, Казахстані. Тому ми продовжуватимемо відстежувати події, які відбуватимуться навколо цього питання, та будемо вдячні вам за інформацію про подібні випадки у інших регіонах, а також будь-яку іншу інформацію з цього питання.

*Мераб Барбакадзе,
юрист, Грузія*

Дело о неопубликовании международных нормативно-правовых актов

11 февраля 2000 г. Орхусская конвенция была ратифицирована парламентом Грузии.

После вступления в силу Орхусской конвенции она стала неотъемлемой частью законодательства Грузии и приобрела преимущественную юридическую силу по отношению к внутригосударственным нормативным актам.

Согласно статье 30 Закона Грузии о Международных договорах, Международный договор Грузии, согласие на признание обязательности которого для Грузии выразил Парламент Грузии, после вступления в силу договора по представлению Министерства иностранных дел Грузии официально публикуется в «Парламентис Уцкебани» (официальный печатный орган Парламента Грузии). К сожалению, Закон Грузии о Международных договорах не устанавливает конкретные сроки для официальной публикации Международных договоров, хотя их публикация является обязательным требованием Грузинского законодательства. Из-за этого изъяна в законодательстве Грузии ни один из экологических международных договоров, ратифицированных парламентом Грузии в течение последних 2-3 лет, не был официально опубликован. Не была официально опубликована и Орхусская конвенция.

Согласно статье 6 Закона Грузии о Международных договорах, «Положения официально опубликованных международных договоров Грузии, устанавливающие права и обязанности конкретного характера и не нуждающиеся в принятии внутригосударственных уточняющих нормативных актов, действуют в Грузии непосредственно». Орхусская конвенция устанавливает права и обязанности конкретного характера и не

нуждающиеся в принятии внутригосударственных уточняющих нормативных актов в Грузии, но из-за того, что она не была официально опубликована, представители общественности не могут непосредственно пользоваться ее положениями. Чтобы решить эту проблему, а также способствовать официальной публикации других экологических международных договоров, необходимо было идти в суд. Так как согласно Административно-процессуальному кодексу Грузии иск частного лица (в отличие от иска юридического лица) рассматривается судом даже в случае неуплаты гос. пошлины, иск подала не наша НПО, а я лично. Ответчиками были парламентский аппарат и Министерство иностранных дел Грузии, а третьим лицом выступало Министерство окружающей среды и природных ресурсов Грузии.

Сразу после подачи иска Министерство иностранных дел Грузии фактически признало иск и направило официальное представление в парламент с требованием осуществления официальной публикации. Министерство окружающей среды и природных ресурсов Грузии также поддержало требование истца.

12 ноября 2003 года суд вынес решение (Дело №3/546), удовлетворил иск и обязал парламентский аппарат осуществить официальную публикацию Орхусской конвенции.

К сожалению, судебное решение пока не исполнено. Для этого были объективные причины. К моменту вступления в силу судебного решения состоялись парламентские выборы, которые вскоре были признаны недействительными решением Верховного Суда Грузии. Новые выборы состоятся 28 марта 2004 года. Я надеюсь, что новый парламент исполнит решение суда в ближайшем будущем.

Ольга Мелень,
юрист, БФ "Екоправо-Львів"

Правовий статус зелених насаджень на смугах відведення автомобільних доріг, залізниць, порядок їх знесення та догляд за ними

Збільшення викидів в атмосферу від наземних джерел забруднення, в тому числі значне зростання викидів від автомобілів в порівнянні з викидами промислових об'єктів, спричинило більшу увагу громадськості до зелених насаджень, які мають властивість поглинати вуглець і виділяти кисень такий необхідний для людини. Найчастіше таку функцію виконують захисні насадження вздовж автомобільних шляхів, які беруть на себе основний тягар викидів від автомобілів, захищають також житло людей вздовж доріг від пилу, шуму. Зелені насадження вздовж залізниць також виконують особливу захисну функцію і тому мають важливе значення для довкілля.

Беручи до уваги особливі захисні функції зелених насаджень вздовж автомобільних доріг та залізниць, законодавство надає їм особливий статус та визначає додаткові вимоги до їх збереження, охорони і відтворення.

Згідно ст.68 Земельного Кодексу України, до земель залізничного транспорту належать землі, зайняті смугами відведення залізниць, землі під захисними та укріплювальними насадженнями залізниць. Згідно ст. 71 ЗКУ, до земель дорожнього господарства належать землі під захисними насадженнями вздовж доріг. Таким чином, зелені насадження на смугах відведення автомобільних доріг, залізниць розміщені на землях транспорту. Особливий режим земель транспорту зумовлює особливий режим зелених насаджень вздовж доріг та залізничного полотна.

Основним документом, що регулює порядок утримання зелених насаджень, є "Правила утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів", затверджені наказом Держжитлокомунгоспу від 29.07.94р. №70. Цей документ регулює і порядок утримання зелених насаджень вздовж автомобільних шляхів та залізниць.

Ці насадження за функціональним призначенням, відносяться до насаджень спеціального призначення.

За загальним правилом, відповідальність за утримання зелених насаджень покладається на керівників підприємств, які мають на своєму балансі зелені насадження. Переважно зелені насадження вздовж доріг та залізниць знаходяться на балансі відповідних транспортних підприємств, які займаються обслуговуванням автомобільних доріг та залізниць.

Виконання господарських заходів, охорона та утримання зелених насаджень покладається на підприємства, на території яких зростають ці насадження, і мають здійснювати озеленювальні роботи.

Державний контроль за станом експлуатації та утримання всіх видів зелених насаджень здійснюється відповідними радами, їх виконавчими та розпорядчими органами, Міністерством охорони навколишнього природного середовища та його органами на місцях.

До обов'язків власників/користувачів зелених насаджень входить: забезпечення збереження насаджень, квітників, газонів, доріжок і обладнання та належний догляд за ними; вжиття протягом року необхідних заходів щодо боротьби із шкідниками та хворобами зелених насаджень; видалення сухостійних дерев та чагарників, вирізування сухих і поламаних гілок; заміна в повному обсязі засохлих та пошкоджених, також садіння нових дерев і кущів.

До компетенції Міністерства охорони навколишнього середовища належать: контроль за станом охорони, утримання і використання зелених насаджень, погодження матеріалів на отримання дозволу на вирубку дерев (на підставі акту обстеження зелених насаджень), подання позовів про відшкодування збитків і витрат, заподіяних знищенням чи пошкодженням зелених насаджень, контроль за веденням обліку площ зелених насаджень.

Знесення та пересадка дерев, чагарни-

ків, газонів може здійснюватися лише у разі наявності спеціального дозволу (ордера). Він видається на підставі акта обстеження зелених насаджень, погодженого з місцевими органами Мінекології і рішення місцевого органу державної виконавчої влади.

Відповідно до Лісового кодексу України, захисні смуги лісів вздовж залізниць, автомобільних доріг міжнародного, державного чи обласного значення, а також захисні лісові насадження на смугах відводу залізниць, автомобільних доріг виконують захисні функції та відносяться до першої групи лісів. На захисних лісових насадженнях на смугах відводу залізниць, автомобільних шляхів

допускаються тільки рубки догляду, санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів, прокладанням просік, створенням протипожежних розривів, лісовідновні рубки — в деревостанах, що втрачають захисні та інші природні властивості, а також інші рубки (розчищення земельних ділянок лісового фонду у зв'язку з будівництвом шляхів та інших об'єктів). Правове регулювання вказаних рубок здійснюється постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.96 р. № 535 “Про затвердження Правил рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок”.

Відповідальність:

Згідно п.2. ст.109 КпАП “Порушення правил по охороні порядку і безпеки руху на залізничному транспорті”, за пошкодження захисних лісонасаджень на громадян та посадових осіб може накладатися штраф від 1-3, та 4-7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ) відповідно.

Згідно ст. 65-1 КпАП “Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень”, за знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень тягне за собою накладення штрафу на громадян від 5-10 НМДГ і на посадових осіб — від 7 до 12 НМДГ.

Згідно ст. 153 КпАП “Знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів”, за знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, невжиття заходів для їх охорони, а також самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення, передбачається відповідальність у вигляді накладення штрафу на громадян від 1-3 НМДГ і на посадових осіб — від 3-7 НМДГ.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст.109 КпАП, здійснюється органами внутрішніх справ (міліція), ст.65-1, 153 органами Мінекології. За правопорушення, передбачені ст.65-1, 153 КпАП, право складати протокол мають уповноважені посадові особи Мінекології, а також громадські інспектори з охорони довкілля. За ст.153 КпАП протокол не складається, якщо розмір штрафу не перевищує 3 НМДГ.

Кримінальним кодексом України (ст.245 ККУ) передбачена кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, або інших таких насаджень вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом. Такі дії караються обмеженням волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк. До інших насаджень кодекс відносить і насадження у вигляді захисних смуг вздовж автомобільних доріг. Предметом злочину статті 245 КК не визнаються зелені насадження міст та інших населених пунктів за умови, якщо вони не віднесені до категорії лісів. Знищення насаджень вогнем охоплює: 1) підпал (свідоме спричинення пожежі шляхом застосування джерел вогню до лісу, якщо при цьому існувала загроза життю або здоров'ю людей чи заподіяння значних матеріальних збитків), та необережне поводження з вогнем, порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки лісів. Інший загально небезпечний спосіб — це такий спосіб знищення або пошкодження лісових насаджень, який за силою свого руйнуючого впливу на флору та негативними для неї наслідками можна прирівнювати до пожежі (вибух, затоплення, обвал). Знищення лісових масивів чи зелених насаджень в інші способи утворює склад адміністративних проступків.

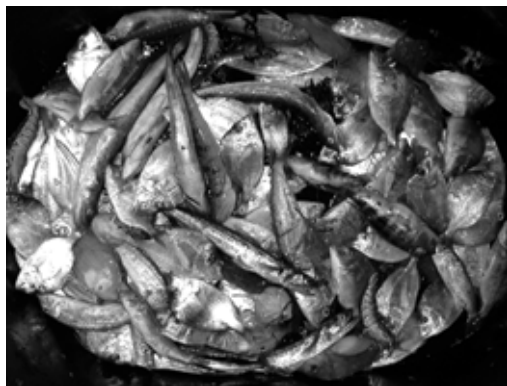
У ТИХОМУ ОКЕАНІ ВИЯВЛЕНО “ОСТРІВ” ЗІ СМІТТЯ ЗА РОЗМІРОМ ІЗ ЦЕНТРАЛЬНУ ЄВРОПУ

За даними німецького часопису “Гео”, сміття, що плаває, переважно складається з пластикових речей. “Острів” важить близько 3 млн.т — це у шість раз більше, ніж природний планктон. На думку вчених, “острів”, що розташувался між Каліфорнією та Гавайськими островами, був створений коловими океанічними течіями, що “підхоплюють” сміття біля берегів США та Японії і несуть його до центральної частини океану.

За матеріалами РІА “Новості”

Більш ніж 1000 відомих вчених із світовими іменами, що займаються проблемами морів, виступили на міжнародній конференції ООН з біорізноманіття з екстреною заявою до урядів держав світу та ООН. Люди науки закликали вжити невідкладних заходів для порятунку життя в океанах, а саме: оголосити мораторій на найбільш руйнівний спосіб рибальства — лов глибоководними тралами у арктичних та антарктичних морях.

Вчені також наполягають на забороні застосування глибоководних тралів у вільних економічних зонах, де ростуть “коралові ліси” та знаходяться рифи. Державам було

запропоновано також терміново підтримати наукові проекти із дослідження та картування глибоководних угруповань коралів і губок. Лиш порівняно нещодавно у холодних водах арктичних та антарктичних морів були виявлені цілі “коралові ліси” та рифи. Деякі “коралові дерева” досягають 10-метрової висоти, інші, навпаки, виглядають як масивні пні. Глибоко під водою існують сотні видів живих організмів, що мешкають у “підводних коралових лісах”. Але з’ясувалось, що ще до того, як вченим вдалося їх віднайти, більшість “лісів” було знищено комерційним ловом з використанням донних тралів.

“Таке рибальство у приполярних водах — це те ж саме, що й суцільні рубки у тропічних пралісах. Кожен трал знищує усе на своєму шляху, залишаючи після себе пустелю” — говорить Тіло Маак, представник Грінпіс. “Країни-учасниці Міжнародної конвенції зі збереження біорізноманіття просто зобов’язані прийняти резолюцію, відповідно до якої Генеральна Асамблея ООН проголосила б мораторій на глибоководний лов із застосуванням донних тралів. Це повинно спинити руйнівну практику.

За матеріалами Грінпіс Росії

РОСІЯ: “ГРІНПІС” ЗАХИСТИВ У СУДІ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАРК

Верховний Суд Російської Федерації задовільнив позов організації “Грінпіс” до уряду Росії про визнання недійсним одного з пунктів постанови російського уряду, в якому йдеться про вилучення 33 тисяч 222 гектарів земель Сочінського національного парку та надання їх Сочінському державному природному заказнику. Верховний Суд підтвердив

право громадян та громадських організацій звертатись до суду за захистом екологічних прав, у тому числі, якщо ці права порушено вищим органом державної влади.

Суд підтвердив, що урядові рішення про вилучення земель особливо охоронюваних природних територій підлягають обов’язковій екологічній експертизі федерального рівня.

Суд фактично встановив, що законних підстав для вилучення земель національних парків немає. Варто особливо відзначити, що судовий процес у даній справі допоміг виявити справжню мету вилучення земель Сочінського національного парку: у рішенні суду прямо говориться про те, що терито-

рія заказника є мисливськими угіддями. Представники уряду намагались довести, що ніяких відстрілів тварин на території заказника не відбувається, а передача земель відбувається саме у цілях посилення охорони заповідника.

За матеріалами Грінпіс Росії

Один хмарочос здатен вбити до двохсот птахів на день. Як саме? Своїм дзеркальним склом, у яке вриваються у польоті птахи. Деніел Клем — молодший із Коледжу Мюленберг називає скло повсюдним та нерозбірливим вбивцею. За його даними, через скло тільки в США щорічно розбивається близько мільярда особин. Хоча вежі сотових мереж, розливи

нафти та лінії електромереж традиційно негативно оцінюються захисниками довкілля, усі ці загрози поступаються склу. Порівняно з останнім більше птахів нищить тільки безпосереднє руйнування ареалу їх проживання. Якщо скло прозоре, птахи бачать лише те, що знаходиться безпосередньо за ним, якщо ж воно дзеркальне, птахи бачать відбиті небо і дерева. У будь-якому випадку шансів вижити в них практично не залишається. Виявилось, що один хмарочос може спричинити загибель до двохсот птахів на день. Стільки ж гине від зіткнень з усіма будинками у передмісті великого міста. Результати досліджень є попередженням природоохоронцям, адже тепер через нові архітектурні віяння будівлі зі стінами із скла розміщують навіть у заповідниках.

NTR.RU

У той час, як Всесвітня організація охорони здоров'я попереджує про можливі катастрофічні наслідки епідемії курячого грипу у Південно-Східній Азії, на півострові Індостан вимерли майже усі птахи-падальники, і це, як стверджують вчені, загрожує не меншим лихом. Ще на початку 90-х років грифи були найбільш розповсюдженими дикими птахами у Індії та Пакистані. Їх загальна чисельність

оцінювалась приблизно у 30 мільйонів. За десятиріччя їх кількість скоротилась на 95%. Падальники почали гинути від ліків, що ними лікують домашніх тварин. Трьохрічне дослідження виявило, що знищення трьох видів популяції грифів відбувається через найбільш розповсюджений у регіоні вид знеболювальних ліків для великої рогатої худоби. Дослідники попереджають, що із зникненням птахів-падальників їх місце займуть дикі собаки та інші хижаки, що, у свою чергу, призведе до розповсюдження сказу.

“Акумулятор Новостей”

ФІНЛЯНДІЯ: ЗАБОРОНЕНО ВИПРОБОВУВАТИ КОСМЕТИЧНІ ПРЕПАРАТИ НА ТВАРИНАХ

Закон, що забороняє випробовування косметичних препаратів на тваринах, набере чинності вже наступної осені. За повідомленням фінської телекомпанії МТВ-3, косметична промисловість Фінляндії вже протягом кількох років не проводить випробувань своєї продукції на тваринах. Новий закон заборонив також використання

у виробництві сировинних складників, що були піддані подібним випробовуванням. Директива Європейського Союзу, що забороняє випробовування готової продукції та її складників для її виробництва на тваринах, набере чинності лише у 2009 році.

“Акумулятор Новостей”

РУАНДА: КІЛЬКІСТЬ ГОРИЛ ДЕЩО ЗБІЛЬШИЛАСЬ

За даними зоологів Руанди, чисельність рідкісних гірських горил, що мешкають у Центральній Африці, за останні 15 років

збільшилась на 17% попри браконьєрство та регіональні конфлікти, що не вщухають.

Як повідомив представник національних парків та міністерства туризму країни Фідель Рузігандеке, згідно минулорічних даних, у горах Вірунга мешкає 380 горил і їх кількість зростає завдяки успішному провадженню програми захисту дикої природи. Гори Вірунга являють собою гірське пасмо, що простягається на території Руанди, Уганди та Демократичної Республіки Конго. Про гірських горил стало відомо завдяки фільму 1988 року “Горили у тумані”. Браконьєри вбивають цих горил, щоб продати їх кінцівки як сувеніри, а також заради м'яса.

Незважаючи на обнадійливі результати останнього дослідження, чисельність горил усе ж залишається вкрай низькою і вони все ще залишаються під загрозою винищення.

За матеріалами ВВС

14 січня члени Європарламенту заповіли запровадити повну заборону на ввезення на територію ЄС м'яса диких тварин, що перебувають під загрозою зникнення. Це стосується, наприклад, м'яса диких котячих, слонів, горил, шимпанзе, що користуються особливим попитом у вихідців з Африки та Азії.

Під петицією з вимогою заборони, переданій парламентарям, підписались 1,9 мільйона осіб. Грандіозні масштаби полювань на диких тварин призводять не лише до скорочення чисельності рідкісних тварин, але, ймовірно, сприяють проникненню у людську популяцію нехарактерних для неї хвороб. Існують думки, що саме від диких тварин людина заразилась вірусом СНІДу,

лихоманки Ебола та атипової пневмонії.

Член Європарламенту Рой Перрі, що головував у комітеті із розгляду петиції, заявив:

“Існує ймовірність, що хвороби, широко розповсюджені в Африці, проникнуть до Європи з контрабандними поставками дичини”.

Щорічно на територію ЄС ввозиться близько 1000 тонн африканської дичини, кожного місяця в аеропортах відбувається близько двох сотень випадків затримання подібних вантажів.

Рішення Європарламенту зобов'язує Єврокомісію розробити та запропонувати новий нормативний акт, а комісар ЄС з розвитку Пол Нільсон пообіцяв особисто розібратись у ситуації, що склалася.

“Подробности”

З Нового року Катар ввів заборону на ввезення ловчих птахів. Від сьогодні ввозити цих птахів можна лише з дозволу Вищої Ради з екології та природних заповідників Катару. Такий же ж порядок стосується їх вивезення. Таким чином влада цієї країни має намір посилити боротьбу з підпільним бізнесом у цій країні. Країни Близького сходу мають

найбільший у світі “чорний ринок” рідкісних і зникаючих ловчих птахів, які переважно належать до рідкісних і зникаючих. Оборот цього ринку сягає багатьох мільйонів доларів. В останні роки його заповнили незаконно добуті червонокнижні птахи з країн СНД.

“Акумулятор новостей”

Внаслідок стихійних лих, викликаних переважно небувалими погодними умовами, у минулому році світ втратив більше 60 млрд. доларів. Про це йшлося на міжнародній конференції, присвяченій глобальному потеплінню, що відбулася у Мілані.

Найбільшим лихом минулоріч була літня спека у Європі, що забрала життя більш ніж 20 000 осіб. Збитки від цієї спеки лише у сільському господарстві склали 10 млрд. доларів. Серед інших руйнівних лих

відзначаються повені у Китаї та торнадо на Середньому Заході США.

За словами представника ООН Клауса Тепфера, серйозні кліматичні зміни можуть спричинити погіршення здоров'я людини та проблеми у світовій економіці. “Кліматичні зміни — це не прогноз, а реальність” — цитує його слова британська телерадіомовна компанія Бі-Бі-Сі. Організатори конференції виказали свою однозначну підтримку Кіотському протоколу.

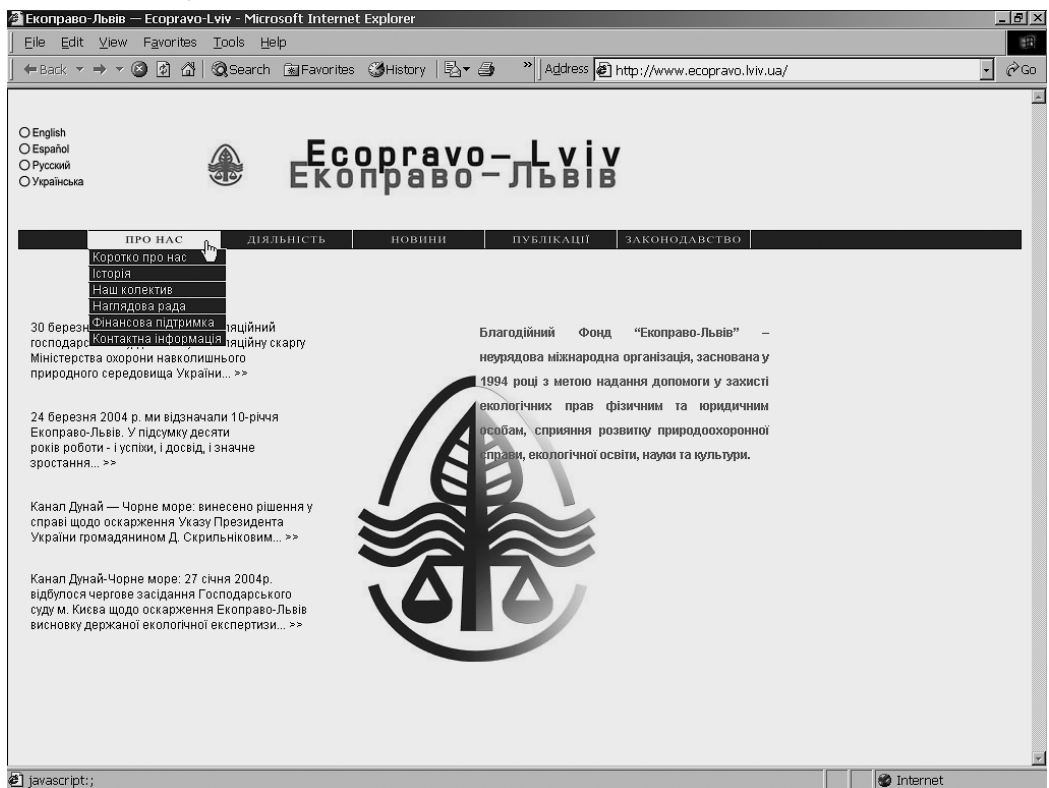
“Подробности”

Для вчених Антарктида — це найхолодніший континент, що містить у собі безцінні наукові секрети. Для туристів — це просто ще одне цікаве місце. Тепер інтереси цих двох груп все частіше і частіше перетинаються. Протягом останнього літа Антарктичний півострів, що знаходиться біля узбережжя Чілі, відвідали 13 тисяч туристів, що викликало у вчених серйозне занепокоєння з приводу збереження його вразливої екосистеми. “Ми намагаємось пояснити їм, що тут суворі правила” — говорять вчені Австралійського антарктичного підрозділу. Ці правила, встановлені сімома державами, що володіють

дослідницькими базами на білому континенті, регламентують усе — від захисту довкілля до продуктів, які туристи можуть брати на берег. Їх особливо важливо знати туристам-екстремалам, для яких немає нічого більш бажаного, ніж подихати повітрям більш холодним, ніж дає найпотужніший промисловий морозильник. Стрімко зростаючі ряди туристів змусили замислитись про те, як посилити контроль. Адже наразі вони не можуть ані охороняти межі континенту, ані встановити візову систему, яка б регулювала кількість відвідувачів.

За матеріалами NTR.ru

(підготував Анатолій Павелко)

Шановні читачі!

Розпочала роботу наша нова Інтернет-сторінка. На ній ви зможете знайти відомості про наш колектив, організацію, історію, напрямки діяльності, новини, що періодично поновлюються, інформацію про наші публікації і видання. На сторінці — переліки національного та міжнародного екологічного законодавства, а також інформація про нашу діяльність із захисту екологічних

прав людини і довкілля — основу існування організації. Тут же ви зможете отримати електронну консультацію з екологічного права, вибравши на сторінці рубрики Діяльність → Адвокатура → Форма допомоги. Сподіваємось, що наша електронна сторінка стане Вашим постійним супутником і помічником.

Мови сторінки — українська, російська, англійська, іспанська.

WWW.EPER.CEC.EU.INT/EPER

Сторінка створена Європейським екологічним агентством і являє собою унікальний інформаційний ресурс про викиди та скиди підприємств країн ЄС та Норвегії. Пошукова система та інтерактивна карта дозволяють ознайомитись із впливом цих підприємств на довкілля. Пошук можна здійснювати як за видом забруднюючої речовини, так і за країною, викидами чи скидами, видом господарської діяльності підприємства.

Register (EPER) — “Європейський реєстр речовин, що забруднюють довкілля” створений на виконання Рішення Європейської Комісії від 17 липня 2000 року. Відповідно до цього рішення члени ЄС повинні створити трирічний звіт про викиди та скиди промислових підприємств. Рішення зобов'язувало Єврокомісію зробити ці дані загальнодоступними в Інтернеті, в результаті чого і створено цю сторінку.

Проект “European Pollutant Emission

Мова сторінки — англійська.

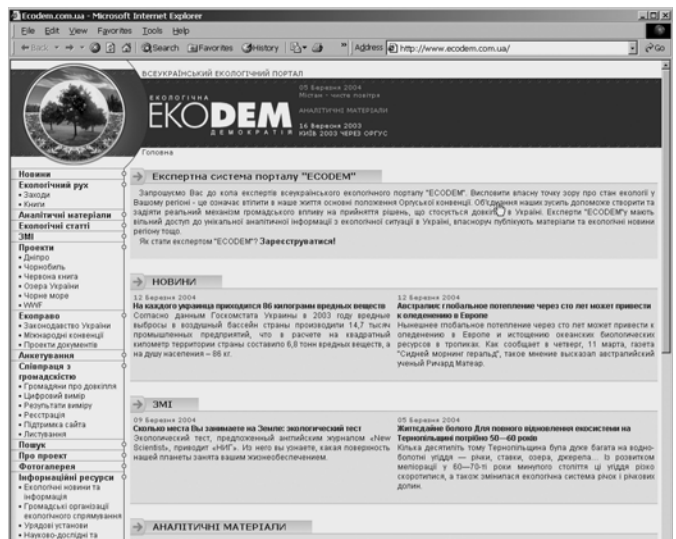
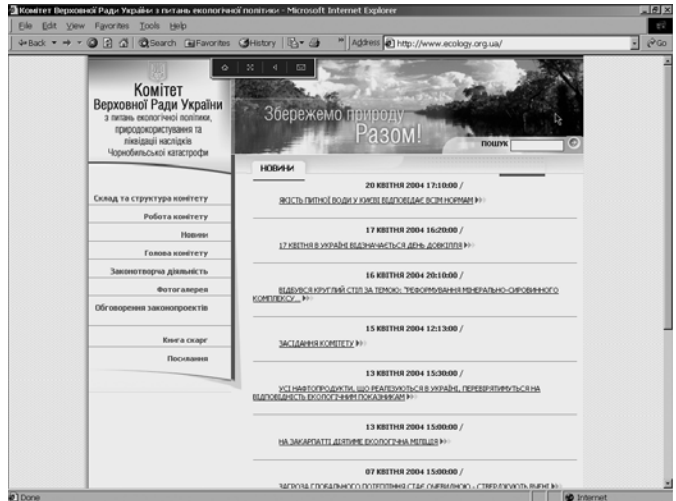
WWW.ECOLOGY.ORG.UA

Сторінка Комітету Верховної Ради з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Присвячена Комітету, його діяльності. На сторінці Ви зможете ознайомитись з законодавчими актами та проектами законодавчих актів, що стосуються охорони довкілля, екологічної безпеки. Великим позитивом сторінки є наявність рубрики "обговорення законопроектів", де кожен бажаючий може взяти участь в інтерактивному обговоренні законопроектів, висловити свої коментарі та зауваження.

Мова сторінки — українська.

WWW.ECODEM.COM.UA

Сторінка проекту ЕкоДем — екологічна демократія. Мета проекту — інформування й залучення широкого загалу громадян до спостереження за довкіллям, об'єктами, що можуть спричинити йому шкоду, за флору та фауною, яким найбільше загрожує зникнення на певній території. На цьому

екологічному порталі Ви зможете знайти екологічні новини, інформацію про екологічні заходи, нові екологічні видання, інформацію про екологічні проекти та екологічне законодавство, анкети щодо визначення найбільш значимих екологічних проблем. Окрема рубрика присвячена ресурсам екологічної інформації.

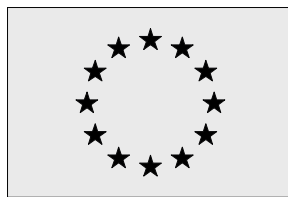
Мова сторінки — українська.

**ХЕРСОНСЬКА МІСЬКА
ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА
ЕКОЛОГІЧНА ОРГАНІ-
ЗАЦІЯ "ЛАСТІВКА"**

ПРОЕКТ

ПАРТНЕРСТВО ЗА ДЕМОКРАТІЮ ЗАРАДИ ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ

This project is funded by the European Union. The views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the European Commission.

На території Херсонської області з январа 2004 года Херсонської городской дитячої общественной екологічної організації "Ласточка" реалізується проєкт при фінансовій підтримці Європейського Союзу в рамках програми мікрогрантів Представництва Європейської комісії в Україні при технічній підтримці проєкта TACIS "Розвиток громадянського общества в г. Києві і обраних регіонах України".

Ізвєстно, що неправительственні організації (НПО) іграють важливу роль в побудові соціальної стабільності, плюралізму, громадянської відповідальності, а також уваженні правових норм в обществє. Недостаточне фінансування природоохоронних заходів, низьке забезпечення кваліфікованими кадрами, дефіцит інформації НПО, слаба матеріально-технічна база, недостаточний рівень міжсекторального співробітництва, розривність середі НПО — все це актуально для НПО Херсона і області. Крім того, по статистическим даним і даним і незалежним научним дослідженням, рівень захворюваності в Херсонській області збільшується, тому ідея проєкта дуже актуальна не тільки для нашого регіону, но і для України в цілому.

Основною метою проєкта є сприяння вирішенню соціально-екологіческих проблем області шляхом демократического розвитку общества, налагодження міжсекторального співробітництва, освоєння передового опыта, активізації дій громадян в захист своїх прав на безпечну навколишню середовище. Проєкт розповсюджується на соціально-активні шари населення, НПО, молодь і дітей.

Середі основних заходів проєкта — виявлення активних НПО області і створення мережі для активізації екологіческого руху області; проведення навчальних тренінгів для сприяння підвищенню ефективності роботи організацій мережі; підготовка і видання серії інформаційних брошур; проведення мережі НПО області широкомасштабної інформаційної кампанії середі обществєності (соціальна реклама в СМІ, проведення круглого столу, конкурсу, лекцій, пресс-конференції), обмін опытом.

Ісполнителями і партнёрами проєкта виступають опытна громадська жіноча організація "Теплі долоні" і городской громадська організація "Центр всестороннього оздоровлення людини". Експерти проєкта із Центра Соціального Партнерства в Херсонській області і Всеукраїнської екологіческої общественной організації "МАМА-86" на високому професіональному рівні надають консультації, проведуть ряд тренінгів в різних областях роботи НПО, що забезпечить реалізацію проєкта згідно з передбаченими планами.

ХЕРСОНСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА
ГРОМАДСЬКА ЕКОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛАСТІВКА"
73011, Херсон, вул. Енгельса, 51

тел: (0552) 24-79-30, 24-73-91, 24-14-14
E_mail: leo_angelo@ukr.net,
uposwallow@mail.ru

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ,
ЩО ПРИЙНЯТІ ВЗИМКУ 2003 – 2004 РОКІВ**

Верховна Рада України	
Закон України від 11 грудня 2003 року № 1378-IV	“Про оцінку земель”

Президент України	
Указ від 2004.01.05 №1/2004	“Про заходи щодо посилення державного контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів”
Указ від 2004.02.02 №117/2004	“Про розширення території Дунайського біосферного заповідника”
Указ від 2004.02.10 № 176/2004	“Про затвердження Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України”
Указ від 2004.02.10 № 177/2004	“Про затвердження Положення про Державний комітет природних ресурсів України”

Кабінет Міністрів України	
Постанова від 26 грудня 2003 р. № 2041	“Про внесення змін до Положення про моніторинг земель”
Розпорядження від 26 грудня 2003 р. № 816-р	“Про затвердження проекту будівництва промислового комплексу поводження з твердими радіоактивними відходами Чорнобильської АЕС”
Постанова від 26 грудня 2003 р. № 2053	“Про внесення зміни у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору”
Постанова від 2004.01.14 №22	“Про затвердження Положення про Державну надзвичайну протиепідемічну комісію при Кабінеті Міністрів України”
Розпорядження від 2004.01.19 №21-р	“Про затвердження членів колегії Міністерства охорони навколишнього природного середовища”
Розпорядження від 2004.02.04 №50-р	“Про передачу Українського державного науково-дослідного інституту проблем водопостачання, водовідведення та охорони навколишнього природного середовища до сфери управління Держжитлокомунгоспу”
Розпорядження від 2004.02.04 №48-р	“Про виділення коштів для проведення невідкладних заходів з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у смт. Куйбишеве Запорізької області”

Міністерство екології та природних ресурсів України	
Наказ від 18 грудня 2003 року № 168	“Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля”
Наказ від 18 грудня 2003 року № 169	“Про затвердження Положення про порядок надання екологічної інформації”
Наказ від 16 грудня 2003 року № 590	“Про організаційно-технічне забезпечення ведення реєстру Висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи”

ENVIRONMENTAL ADVOCACY JOURNAL 25

QUARTERLY JOURNAL OF "ECOPRAVO-LVIV"

Ecopravo-Lviv is an independent nongovernmental public interest environmental law organization aimed to provide legal services and education in the sphere of environmental protection for citizens and NGOs

I N T H I S I S S U E :

ENVIRONMENTAL AND LEGAL EDUCATION

Ostapyk Y.

Right to a Safe and Healthy Environment under New Civil Code of Ukraine p. 3

Andrusevych N.

Adaptation of the Legislation of Ukraine to the EU Legislation in the Field of Environmental Protection p. 5

We publish this article within the framework of the joint project "Promotion of European Environmental Law in Ukraine" supported by the European Commission and implemented by Ecopravo-Lviv. The article deals with the current problems of reformation of the Ukrainian legislation and its adaptation to the EU standards.

Budyakova T.

Some issues of the Waste Management: EU Legislation Overview p. 8

We publish this article within the framework of the project "Promotion of European Environmental Law in Ukraine" supported by the European Commission and implemented by Ecopravo-Lviv.

Nazarenko L.

Local Self-Government and Environmental Protection (Legal Aspects) p. 21

The author describes the work experience and legal regulation of the activity of local environmental inspection in Lviv.

Pavelko A.

Green Taxes as a Tool of Elimination of Waste: Danish Experience p. 29

The article deals with Danish experience in use of green taxes to solve the waste problem.

WORLD THROUGH THE EYES OF ECOPRAVO-LVIV

Pavelko A.

Ukrainian Reserves. Roztochchia Nature Reserve p. 23

CASES

Skrylnikov D.

Who Will Help to Join the EU, or One Story on Illegal Import of Hazardous Waste into Ukraine p.32

Ecopravo-Lviv stopped illegal import of hazardous oil waste into Ukraine, using Basel convention and national legislation.

EXPERIENCE OF PARTNERS

Barbakadze M.

Case on the Non-Publication of the International Legal Acts p. 37

CONSULTATIONS: ANSWERING YOUR QUESTIONS

Melen O.

Consultation on the Legal Status of Green Plantations along the Roads, Railways, Procedure of their Demolition and Maintenance. p. 38

ENVIRONMENTAL DIGEST p. 40

ECO-WEB. p. 44

LEGISLATION

List of environmental legal acts, adopted in winter 2003-2004. p. 47

ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ

This issue was published with support of the European Union

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The content of this document are sole responsibility of "Ecopravo-Lviv" and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union.

Environmental Advocacy Journal

Address of Ecopravo-Lviv:

2, Krushelnitska Str., Lviv, 79000 Ukraine

tel.: +380(322) 72 27 46, fax: +380(322) 297 14 46

e-mail: epac@mail.lviv.ua

web: epl.org.ua, www.ecopravo.lviv.ua

Благодійний фонд "ЕКОПРАВО-ЛЬВІВ"
Центр громадської екологічної адвокатури